

منتدی اِقرأ الثقافی

www.iqra.ahlamontada.com

فیڑ کرنا کوردی ب تیپین لاتی

ریکیش نامیدی

منتدی اِقرأ الثقافی

للکتاب (کوردی - عربی - فارسی)

www.iqra.ahlamontada.com

فیرکړنا
کوردی ب تیپین لاتینی

ریکیښ نامیدی

چاپا دویي

نافی پرتووکى: فیرکونا کوردی ب تیبین لاتینی

دانانا: ریکیش ئامیدی (زکي محمد سعد الله)

نه خشی به رگی: بیار جمیل محمد امین

تیپ لیدان: ریکیش ئامیدی

چاپکرن : چاپخانا

سال: 2005 ز

چاپ: پرتوگخانا نه محمدی خانی / سوران 300115 Tel:

تیراژ: 2000 دانه

مافین چاپکرنی د پاراستی نه بو پرتوگخانا نه محمدی خانی

گۆتته کا فەر

ل ھولەندا دەما ئەز ژ دانانا پرتووکا خو ب دوماھی ھاتیم من قەستا کوردستانی کر ژبو چاپ کرنی و ئەز گەهشتمە باژیری دھوکی و من پەیوەندی دگەل ھەفالهکی کر و پسارا من ئەو بو کیژ چاپخانا باشە ژ بو چاپکرنا پرتووکا من، وی بەری من دا چاپخانا! ، پشتی من دان و ستاندن دگەل خودانی چاپخانی کرین، مە بریار دا کو ئەو چاپ بکەن و مەرجی من ئەو بو کو ئەو گەلەک ھشیارین ژ ھەلەیا چونکو ئەو پرتووکە یا فێرکرنی یە و من سەیدایەکی زمانی کوردی کرە چاقدیر دا ریزمان و رینفیسسی ب دورستی راگریت ژ بو چاپی.

ئێفاریا وی رۆژا کو دا دەکەفیتن ئەز چومە چاپخانی و من پارێت وان دانی و دیسا من پارە دانە وی سەیدا ژێ ئەوی چاقدیری دکر. وان گوتی سوبەھی سپیدی وەرن وەرگرن و پشتی من 1000 پرتوک وەرگرتین ب چەند دەمژمیرەکا ئەز زفریمە فە ھولەندا و ھەلبەت ئەو پرتوک ھاتە بەلاژ کرن ل سەر پرتووکخانیت دھوکی و پشتی ئەز گەهشتمە ھولەندا ھو سەحدکەمی کو ئەو پرتووک یا تژی ھەلەیییت چاپی یە، ھەما ئیکسەر دلی من ژێ سار بوم و پشتی دەمەکی ئەز زفریمەفە دھوکی من دیت گەلەک ژ وان پرتووکا ھاتبونە فروتن و ژدەستی من دەرکەفت ئیدی ئەز نەشیام چ بکەم.

يا ئەز دزانم لىسەر ھەمى كۆيم و كاسيا را ئەو پرتووك باش ھاتە فرۆتن و
ھەندەك ماموستا ئەو بكار دئينا وەكو بابەت (مادە) ل قەكرنا خوليت زمانى
كوردى.

ژ 1000 ھزار دانا، نوکە چەند کەتەكيت ماين ل ھەندەك پرتووكخانا.
ھيشيا من ئەو ڤى جارى چ ھەلەينت چاپى (خەلەتى) نە کەڤنە تيندا قەمى
ڤىرخازيت مە سوود و مفای ژى وەرگرن چونكى بەھرا ھەرە پيتر ئەو
پرتووكە دەيتە بكار ئانين ژبو وان خوليت دەينە قەكرن ژبو ڤىربونا
نھيسينا زمانى كوردى ب تيپين لاتينى.

ئەو كەسيت ب دورستى ب كارى خو رادېن گەلەك دكېمن لى ئەز ب
چاقەكى ريزگرتنى سەحدكەمە وان كەسا و ئەز دېيژم خودى دگەل وان
كەسا بيتن يى كارى راست و دورست دكەن و لڤيرە پارچەكا ھوزانەكا
ھوزانقانى بناڤو دەنگ ئەحمەدى نالبەند ھاتە بېرا من:

رېكا راستا سەرفرازە	نەكو رېكا خار و ڤيچ
بندەقا باش يا ببھايە	نە كەتا كو بنىڤى پيچ
ئەو كەسى گيزا دكریتن	ژى دگريتەن كەتا قيج

بەراھى

خوزى من دىتى بەرى مرنا خۇ كو مە كوردا ژى سنوورېت ھەر چار پارچىت كوردستانى راکرىن و کرینه سنوور دگەل مللەتیت دەور و بەرا، خوزى ژ میرئ مرادارا مە دىتى ھەمى پارچىت دى ینت كوردستانى سەرەستى و تەناھى و ئازادى كەتیه تیدا وەكو كوردستانا ئىراقى، وى دەمى ھەما دا زمان ئوتوماتىكى پىش كەفیتن و دا تیپیت لاتینی بنە تیپیت فەرمى ل سەرەستى كوردستانا مەزن، ھەلبەت بىی ئازادى و سەرەستى بوونا مللەتا چ زمان سەرەست نەبووینە كو زمانى كوردى ژى سەرەست ببیتن. ئازادى و سەرەستى كلیلا پېشەچونا ھەمى باریت ژيانى یە.

ئەفە سەدەھا سالە مللەتى مە بەزارەھا شەھید دان سەخمەراتى سەرەست بوونی.

كوشتى و برىندار، سۆتن و مال ویرانكرن، رەفین و كۆچبەرى، كىمیا و رۆكیت، تۆپ و فروكە، رۆندك و گرین، ھەمى ژى كەفتنە دويف ئىك لی مە ھەر زمانى خۇ ژبیر نەكر و بەلكو بەرەفاژیا فئى ئىكى ژى دسەر ھەمى بار و دوخارا ژى خەمخۆرىت پەیفا كوردى ھەر بەر دەوام لیفەنەبووینە ژ خزمەتا زمانى دایكى یى شرىن، وەیه پېشمەرگە ینت

هاتیە کوشتن و بریندارکرن، دریکا کوردهواری دا، لی گهلهك شهیدایین په‌یفا کوردی ژی دیسا لسه‌ر دهستی سیخوریت رژیمیت که‌فنه په‌ریس نه‌خوشییت دیتین. به‌لکو گهلهك ییت دزیندانا فه‌رژین و هاتینه سیداره‌دان ل هه‌می پارچیت کوردستانا داگیرکری، لی دیسا پیدفی یه‌نهم ژبیر نه‌که‌ین کو هندهك نفیسه‌فان و ره‌وشه‌نبیر هه‌بوون و ییت دماين ببوونه سویخر و کری گرتییت دوژمنا و مه‌ هنگی دگوتی دی به‌لکو روژهك بهیتن ملله‌ت تولا ژی فه‌که‌تن لی سه‌د حه‌یف و مخابن نه‌و روژی ژی ل کوردستانا باشوور هات لی جارا مه‌زنا گوتی (نهم یی ب چافیت ژل به‌ری خو دده‌ینه برینییت کول) نه‌و مرو‌ف وه‌کو (سپه‌هکا گه‌نمی نا که‌فنه بن به‌ریت چ ناشا)، نه‌و که‌س ییت بووینه بویاغچی هه‌می ده‌ما قودیکا وان یا بویاغی یا دگه‌ل روژی چ ره‌نگ خاست وی ره‌نگی دخو دده‌ن.

نه‌فه سه‌ده‌ها ساله ده‌رامه‌ت و ناف مالیا مه‌ دهیته تالان کرن و دگه‌ل هندئ ژی ب درێژیا وان سالا، دیسا زمان و توره و فلکلور و ستران و ناواز و داوه‌ت و ره‌وشت و تیتالییت مه‌ ژی دژمنا دزین و تالانکرن و یی لسه‌ر نافئ خو تابوکرن، ژبه‌ر فئ ئیکئ پیدفی یه‌نهم هه‌می، هه‌ر ئیک ل دویف پیچیبوونا خو بزاف و پیکولی بکه‌تن دا کوردهواریی بپاریزین، نه‌رکی مه‌زن دکه‌فیه‌ت سه‌ر ملیت ره‌فه‌به‌ر و به‌رپرسا ییت هه‌می پارتییت کوردی کو ریکئ خوش که‌ن بو ره‌وشه‌نبیر و خه‌مخوریت کوردهواریی بریکا تیله‌فزیون، رادیو، فیدیو، ئینترنییت،

رؤژنامه و گؤڤارا ب تایبەت بریكا كەنالیٲ سەتەلایٲی دا بۆ خەلكی مە و
خەلكی بیانی بەرچاف كەین و دۆست و دژمن بـزانن كو ئەم ژى
مللەتەكى رەسەن و خودان دیرۆكەكا كەڤنن.

ئەز ماموستایى زمانى عەرەبى بووم ل خاندنگەھىت سەرەتایى من و
شاگردىت كورد گەلەك ئەزىەت ددىت هەتا من ئەو فێرى خاندن و
نڤیسنا تیپین زمانى عەرەبى دكرن ئەو ژى ژبەر دو ئەگەرا بۆ:

« هەندەك ژ تیپین عەرەبى د زمانى كوردی دا نینن وەكو: ت – ذ – ظ
– ط.

« تیپین عەرەبى ب گەلەك رەنگا دەینە نڤیسین بۆ نمونە (ب ، ج ،
ب ، ب) نە وەكو تیپین لاتینی نە بتنى برەنگەكى دەینە نڤیسین یانكو
شاگردە نە چاردبو هەر پیتەكى ب چار رەنگا بنڤیسین.

خوانده‌فانی خوشتفی...

هەر وه‌کو یا دیار و نه‌شکه‌را هه‌تا نوکه مه‌ کوردا چ زمانیت ئێك
گرتی نینن ژبه‌ر هندئ ژى مه‌ چ رینفیسیت دورست نینن و ریزمانا
کوردی ژى هینشتا گه‌له‌ك یا بى‌ سه‌ر و به‌ره‌.

هزر و بیریت زاناییت مه‌ ژى گه‌له‌ك جارا دویری ئێکن ده‌رباری
زمانی کوردی نه‌خا سه‌مه‌ ده‌رباری هژمارا تیپیت کوردی و من ب فه‌ر زانی
ئه‌ز بو هه‌وه‌ ییت خوشتفی فى تشتی به‌رچاؤ بکه‌م:

1- میر جه‌لاده‌ت به‌درخان 31 تیپ داناینه‌ بو زمانى کوردی.

2- جه‌مال نه‌به‌ز کرینه 35 تیپ

3- عزیز ئاکره‌بى کرینه 32 تیپ

4- گيو موکریانى کرینه 38 تیپ

5- سیامه‌ند ابراهيم کرینه 33 تیپ

6- نوسمان سه‌برى کرینه 33 تیپ

دیسا سه‌ر فى چه‌ندئ بو هه‌وه‌ سه‌ره‌اتیه‌كا خو ببیژم: سالا 1983
ده‌مى ئه‌ز ژخواندنگه‌ها سه‌ره‌تایی بریمه‌ خواندنگه‌ها ئافنجی یا شیلادزی
کو وانیت زمانى کوردی بیژم، چونکی من زمانى کوردی کیم
خواندبوو و ده‌مى ئه‌ز شاگردە (گه‌له‌ك جارا سه‌یداییت مه‌ وانا زمانى

كوردى دكرنه سەدەقە و ديارى بو ھندەك وانيت دى) ئانكو ئەز نە
دەرچوويى چ زانكۇيا مە و من بخو ژ ھەژىكرنا خو بۇ كوردەوارىي خو
فېرى زمانى دايكى كرىوو، من ھەر جار باش دخواند بەرى كو بچمە ژوور
بو وانه گۆتتى،

رۇژەكى دەمى ئەز ل دەوكى من ژ سەيدايى (حجى جعفر) داخواز
كر كو بۇ من دو رستا شروڤەكەت (اعراب) وى دەست ھاڧىتى چىدكرن
دوى دەرأڧى دا سەيدايى واركىس ژ وڤە ھات و ب سەر سوڤبەتى
ھەلبوو و پىشتى بەرى خو دايە وان ھەردو رستا، ھزرىت وان ھەردو
سەيدايىت زمانى كوردى وەكو ئىك نەبوون ب ھەمىڧە و پىشتى
گېنگەشەكا نەرم، دەرەكەفت كو ھەر ئىكى ژوان ل زانكۇيى ل بەر دەستى
ئىك سەيدا نەخواندە و ھزرىت وان سەيدا ژى وەكو ئىك نەبوونە
دەربارى وى بابەتى رىزمانى.

ھەلبەت ھەتا رۇژا ئەفرۇ ژى ھىشتا زمانى كوردى نەكەفتىبە سەر چ
رىكىت دورست يانكو مە چ زمانىت ئىكگرتى نىنن و ئەوژى بو ھندى
دزڤرىتن كو ھىشتا پارتىت مە نەگەھشتىنە وى ئاستى بەرپىسارىي و
ئەفەژى دىسا دىبىتە ئاستەنكەگا گەلەك مەزن وەناكەتن زمانى مە پىش
بەڤىتن، بو نموونە نڧىسىنن كوردىت دياربەكر و وانى خاندەڤانن
دەوكى باش تىناگەھن و دىسا ژى بەروڤاژى ئەو ژى باش د نڧىسىنن دىمە
ناگەھن، ئو ڧىئوئ مە ھەردوكا ژى بادىنى (كرمانجى) يە. ڧىنجا پا كانى

ئەو رۆژ كۆمە زمانەكى ئىكگرتى ھەبىتن شىۋىت كوردى ھەميا بىكەتە ئىك
وھەكو ھەمو گەلەت دى يىت پىشكەفتى ل جىھانى مە ژى رىنقىسەكا ئىك
گرتى ھەبىتن.

ھىزا خۇ بىكەن ھىشتەن ئەو رۆژ چەند يا دۈيرە كۆ خەلكى دھوكى،
سلىمانىي، مەھابادى، ئامەدى، مەھاباد و قامشلى ب دورستى دگەل ئىك
رونە خار و د ھەفدو و دو بگەھن، ژبەر قى ئىكى گەلەك يا پىتقىيە ئەم
ھەمى گەلەك خۇب و ھەستىنەن سەخمەراتى پەيداكرنا زمانەكى ھەفېشك و
زەلال ھەمى كورد مفاى ژى وەرگرن ئەز دىبىنم بىي پىتا لاتىنى ئەف زمانى
ئىكگرتى ئەگەر پەيدا ژى بو دى يى كىم و لاواز بىتن.

ھەلبەت كىم و كاسى دى دى پىرتووكا بچوك دا ھەبن، ھىقىدارم
ھەلەبىت مە پىشت گۆمى خۇفە نە ھافىن و چاقا لى نە نقىنن، ئەز
داخوازى ژ ھەو ھەبىت ھىزا دكەم كۆ ھەنگ ھەمى كىم و كاسىا
بەرچافكەن كۆ ئەو ژى دى بىتە ئەگەرى پىشكەفتەن مە ھەميا دزمانى
كوردى دا و سوپاس.

پەيشەك

ئۇلار پارچەكنا كوردستانى بىر رەنگى دەسا نە بىر مروفابەتى
ئۇلار دوزمىت ئازادى و سەرخەبونا مللەتان قە (بەرىتانيا، فرەنسا و
ئەمىرىكا) كاروانى مللەتى كورد گەلەك لپاشقە هېلا ژەمى لايان قە،
بىرە ئۇلار ئابۇرى ، رامپارى، جفاكى و رەوشەنبىرى و... ھتە.

ئىك ئارمانجىت دژمنا ئەو كە نەھىلن چافىت مللەتى مە ب
خواندن و نەيسىنى روھن بىن، چونكى ئەو باش دزانن خواندن تىشەكى
گەلەك گرنگە ژىو ئازادى و پىشكەفتنا ھەر مللەتەكى نەخاسمە ئەگەر
خواندن و نەيسىن بىر زمانى ماكى بىتەن.

ئەز دىبىنم حكومتا مە گەلەك پىتەى ددەتە خاندنى ژ لايى
بەرھەفكرنا خاندنگەھ و ماموستا و كەل و پەلپىت خاندنى لى دسەر ھندى
را ھىشتا رىژا نەخاندەفانا گەلەك يا بلندە و ھەر كەسەكى خاندنى پىلپىتن
بىر بىر دلى خويە و چ لايەن نىنن دژى قى تىشى رابىن و ئەفە دىبىتە ئەگەر
پاشقەمانا مە و پىتقىيە جەھىت پەيوەندىدار پىتەر خەمى ژ قى مەسەلى
بخون.

نەخشەل وئ روژئ تىپپن لاتىنى بىنە تىپپن فەرمى ل كوردستانى و
ئەو تىپ دئ پىتر مە پىش ئىخن و مە نىزىكى ملەتت پىشكەفتى كەن.
هەلبەت ئەو روژ هەر دئ هیتن چ دوير يان نىزىك، فینجا بلا ئەم هەر
نوکه خو بەرھەڤ و ئامادەكەين بو وئ روژا پىروژ و ژىھاتى و يا فەرە ئەم
ھەمى باش فىرى نغيسينا زمانى كوردى بىين ب فان تىپان.

زمان تیگه هشتنه و تیگه هشتن زمانه

ههتا نۆكه هندەك ژكوردیت رۆسیای و هندەك ژى ژكوردیت كوردستانا باشوور ییت شیاين ب زمانى كوردی بخوینن و بنفیسن، لی ئەفه سەدی (21) بیست و ئیکى ژى هات و هیشتا كوردیت كوردستانا باکور (كوردستانا ترکیا) و كوردیت ئیرانى و كوردیت سوریی چینابن ب زمانى خوئی رهسەن بخوینن، ترك و فارس و عەرەب قى داخوای دادن گونەهباریه کا مەزن و کارەکی تروریستی، مخابن هەمی وهلاتیت مەزن ژى پشته قانیا وان دکن ژبو قى چەندى سەخمەراتى بهیزکرنا په یوه ندييت خو ییت ئابوری دگەل وان.

چونکی بههرا هه ره پتر ژخواندنا كوردا ل هەمی وهلاتان ب زمانیت بیانی په لهوما تا نۆكه زمانى كوردی هوسا یى پاشفه مایه، لی دسەر هەمیى را ئەز شهنازیى بمللهتى كورد دبهم کو شیاى ههتا نۆكه هوسا ژى زمانى خو ژ بهرزه بونى بیاریزیتن.

چ مللهتى کو هندی كوردا ستهمکاری و زورداری دیتبا، دا زمانى وان بهرزه بیت.

ههلبهت جهی داخى په ل دلی هەر كوردهكى دلسوزدا، کو بارا پتر ژ گه لی مه هیشتا نزانن بزمانى خو بنفیسن و بخوینن ئەفه ژى کیماسیه کا

مەزنە و دەردەكى گرانە ئوپەيداكرنا دەرمانى بۇ قى دەردى ئەرکە لىسەر
ملیت همى رهوشەنبیر و زمانزانیت کورد ییت دلسۆز کو خەبات و
بزافەکا دلسۆزانە بکەن سەخمەراتى فیرکنا مللەتئى خۇ.

ئەرى ئەگەر سەرى ھندە سالانە (ترك و فارس و عەرەبا) ھىلابا مە
ب سەرەستى بزمانئى خو خواندبا ما دا نوکە ھىشتا ئەم ل ژیر دەستى
وان بین...؟ ئەز دبیژم نە!! چونكى دژمنیت مە باش دزانن چ دەمى
بەھرا پتر ژمللەتئى مە بوونە خواندەفان و رهوشەنبیر، نەخا سەمە بزمانئى
خو یى دایكى، وى دەمى ئەم دئ ژبن دەستیت وان دەرکەفین و ئیدی
ئەو نەشین مە بکەنە جاش و خولام و نۆکەریت خۇ، کو ھەر وەکو نوکە
ئەو مە بساناھى دکەنى ئو دیسا ئەو نەشین بیریت گازى و کانییت زىرى
مە بدزن ئو مە بەیلنە برسى و شینا نانى، کیمیا و رۆکیتا پى بکرن و
قوتبریا مە بېننەفە.

رېکیش نامیدی

دیاری

بۆ گیانی زانایی کورد (جەلادەت بەدرخان بەگ)ی.
بۆ هەر کەسەکی خۆ ب ئەلف و بی یا کوردی فە سەخمەراتی
خزمەتا مللەتی کورد وەستاندی.
بۆ هەر کەسەکی دڤیتن ب تەپیت دورست فیری نڤیسنا زمانی
کوردی ببیتن.
بۆ هەمی کورد پەرەرت دەربەدەر و دویری وەلات قەمی ئەو و
زاروکیت وان زمانی ماکی ژبیرنەکن.
بۆ وان کەسا ییت خوینا خورشتی سەخمەراتی مانا کورد و
کوردستانی.
ئەز فی پرتووکێ دکەمە دیاری.

رێکێش

2005

زمان چ یه؟

زمانان د پېناسینا زمانی دا دبیزن:

هر زمانه کی ژ زمانیت مروقی ل سر بیر و باوهرکی نین، ل به ل
دگه لیر و جودانه.

هندی زمانزانت کوردن بیر و باوهریت وان ب فی رهنگی ل
خوارینه:

1- ماموستا تهوفیه وهی دبیزیت:

زمان نیشادانا بیریت مهیه. زمان تشتهکه دهیته گوتن و دهیته
نفیسین ژی.

2- پروفیسور قه ناتئ کوردو ب فی جورهی دهرباری زمانی
دپه یفیت:

بی زمان جفاتگه یا مروؤ نکاره بزی. ب ناریکاری یا زمانی هافلی
یا مروقان ب هه قرا هیه. ب ناریکاری یا زمانی مروؤ هه قو و فام دکن.
نه قو گریدان و هه قو بندی یا مروقان دژینی دا و دخه باتی دا ب ناریکاری
یا زمانی دچیه سر. تو مللهت، تو خه لک تو چو توبه یید مروقان
بی زمان نابن. بی مروقاتی نکارن بژین و ب زمانی مللهت کولتورا خو
پیشدا دبت. سایا زمانی هر مللهت دگه هته پایه یید کولتورایی بیت

پیشین ب هاریکاری یا زمانی ههمی مللهت سهه ربهست دهن، دپته خودانی کولتوری خویی خومال.

هه ره وهسا زی دکاره ب زمانی خواه کتیبید دهرسداری، سپههینی سیاسهتی، زانیاری و دیروکی بنفیسیت و چاپ بکته... هتد.

3- نهه جهلادته بهدرخان دبیزیت:

زمانی کورمانجی زمانی مللهتی کورمانجه. کورمانج پی دناخفن، دنشین نو ب گوتنین دن هش و بیر و باوه رین خو پی نهشکهره دکن.

4- جهگه رخیوین:

بی گومانه کو زمان دناقادانی و هه بوون سهرخوه بونا مللهته کی دا ژ چار دیواری مه زن و هنگه می یه. زمانزانی جیهان هه مو وه که مه باوه ر دکن دبیزن: کو زمان دخی مهیدانی دا ژ هه قالی خواه نه کیمتره.

5- رهشیدی کورد:

زمان ل سه ر هن ناوا و ریزانان ثاقایه، ریا قان ریزانان پیش مه دکهفه لهورا ژیرا ریزان و په پیف و نفیساندنا دروست زی تی گوتن.

6- د.ک. بهدرخان و سه شان دبیزن:

زمان گریدی سسته ما ئیکوتومیکی نینه نو سهردا زی نهو وهک دهزگه هه کا چیبونا سه ری زی نایی رازیبوون.

ئەفە بوون بىر و باوەرىت ھەندە زمانزەنیت کورد دەربارى زمانى، بەل

بىر و باوەرىت زمانزەنیت بیانی ژى ب فى رەنگى نە:

1- زمانزەننى نافدارى عەرەب (ابن الجنى) یى کو سالا (329)ى

مشەختى ژى ب فى جۆرەيى زمان پیناس کرە گۆتى یە:

زمان پینکەتای یە ژ دەنگان، ئانکو رمان ژ زمانى دەنگن. ھەر

مللەتەك ب رینکا دەنگان یان دەرئینانا دەنگان یانزى زارکرنان وان

ئارمانج، دارخاز و ئاواتیت خو پى دېتە سەر یانى پینک

دئینیت.

2- زمانزەننى ب نافو دەنگ ئەدوارد ساپەر (Edward Sapir)

ئاخفتن کارەكى مەروقاتى یە نە کارەكى زکماكى یە کو مەروڤ ب خو د

زکماکدا بزانیت، لى ب فېربونى دزانیت، فېربوون ژى کارەكى جفاكى یە

بىنى جفاك ناھیتە دەست.

3- جون کارول (John Carrol) دېژیت:

زمان ئەو سىستەما تیکەلۆك یا کو د دەنگیت جفاتى دا د بەلافن، ئول

دوى چوونا وان دەنگانە پینت کو دەنە کارى، یان ژى دانەکارى یا

وان دبیت دناڤ ئۆبەکا مەروڤان دا.

ئەو دەنگیت کو دانە کارى یا وان بلایى گشكى فە چ تشت یان ژى

رویدان د وارگەھى مەروقاتى یى بېتە ریزکرن.

ئەلف و بى يا كوردى

هزار سلاڤ ل گۆرې (مير جەلادەت بەدرخان بەگ) ى بن كو وى
بەرى بنىاتى ژبو نڧيسينا زمانى كوردى ب تىپىن لاتىنى دانايە. ئەڤ
نافدارە ژبلى زمانى كوردى، يى دقان زمانادا زى مەلەڤان بوو
(ئنگلىزى، فرەنسى، ئەلمانى، تركى، فارسى، عەرەبى و يونانى)، لەوما
ئەو ئەلف و بى يا وى دانى دەنگاما شەرى ئىكى يى جىيەنى دا
RÊZMANA ELF Û BÊYA KURDÎ ئو سالا 1932 ھاتىە
چاپكرن بو شەنگستە ژبو رىنڧيسا ڤان گۆڤارىت كوردى ل وى
سەردەمى:

(هـاوار Hawar -ستىر Stêr -رۆژانـو Rojanû-رۆناھى
Ronahî) و ھەتا رۆژا ئىرۆ زى نڧيسينا كوردى لەسەر دچىتن.

دەمى مروڤ دىژىتن زمان.. دوو تىشت دەينە بىرا مروڤى. ئاخفتن و
نڧيسين. دىسا نڧيسين زى بىرا مە ل تىپا (ئەلف و بى يا) دىئىتە ڤە ھەر
وہسا ئەڤ پسارە دەينە بىرامە:

• ئەلف و بى يا كوردى ژ چ ؟ ئان ژ چەند تىپان پىكھاتىە.؟

• كى؟ ئەڤ ئەلف و بىيە دانايە و كەنگى.؟

• چەند ئەلف و بى يىن كوردى ھەنە.

« ئەرئى كورددا لىسر دەمىن كەفنىت دىرۆكى دا ب چ ئەلف و بى يا
نەفسىيە...؟... و ەتد.

بەرى بەرسقا قان پساراي بدهين، تشتهكى ديار و ئەشكەرايە كو
نەفسينا كوردى ب كىماتى ب چار ئەلف و بى يا ەاتىيە :

1- ئەلف و بى يا كوردى ب تىپىن ەرهەبى.

2- ئەلف و بى يا كوردى ب تىپىن لاتىنىيە.

3- ئەلف و بى يا كوردى ب تىپىن كرىلى (روسى).

4- ئەلف و بى يا كوردى ب تىپىن ئەرمەنى.

ژېلى قان ژى، ئەلف و بى يا زمانى كوردى ب تىپىن (ئارامى و
ەبرى) ژى ەاتىيە نەفسىن.

چونكى دژمنا كوردستان يا پارچە پارچە كرى لەوما ئەلف و بى يا
مەژى يا بۇيە گەلەك پارچە.

وہسا ديارە كو ئەلف و بى يا كوردى ب تىپىن ەرهەبى ژمىژ وەرە
ژلايى كورددا ە ەاتىيە ب كارئينان، خو ژدەمى بەلاۋ بوون و بەرفرە ەكرنا
موسلمانەتئى ل كوردستانى ئو دگەل ەندى ەرهەنگ و تورى ەرهەبى
ژى ب ئاوايەكى ئوتوماتىكى بەلاۋ و بەر فرەھ بوويە ئو ب رەنگەكى
فرەمان رەوايى (زۆرى) و ژەينگى وەرە مللەتئى كورد دەست ب ئەلف و

بئى يا عەرەبى كرىه ، ھەر وەسان ئەفە ژى خو دگەھىتە دەما رابوونا چەند
نافىن كلاسكىي يىت زمان و تورەفانىا كوردى :

• بابە تاهرى ئەكبەتانى (ھەمەدانى) كو دەدە سالا (10) دەھى دا
ژىايە.

• مەلا ئەحمەدى باتەبىي كو دەدە سالا (14) چاردى دا ژىايە.

• مەلايى جىزىرى كو دەدە سالا (15) پانزدى دا ژىايە .

مروۋ دىتەن بىيژىتەن كو ژوى دەمى نفىسىنا كوردى ب تىپىن عەرەبى
پەيدا بوويە ، لەوا بەرى ئولۇ موسلمانەتتى كوردا مسوگەر ب تىپىن
عەرەبى نە نفىسىە چونكى ھنگى چ ئەگەر نەبووينە كو كورد ب عەرەبى
بنفىسن ، ئو بەرھەمىن فان ھوزانفانىت ژورى نىشان و بەلگەنە بو فئ
ئىكى.

لئ دفى واريدا تشتەكى گرنگە كو ئەم بىيژىن (ئەم نزانىن ھەتا نۆكە
كانى ئەلف و بئى يا كوردى ب تىپىن عەرەبى لسەر دەستى كى ھاتىہ
دانان چونكى چ بەلگە ددەستى مەدا نىنن كو فئ چەندى راگەھىنىت و
پشت راست كەتن ، دىسا يا خويا و روھنە كو ئەف ئەلف و بئى يە ياکو
نۆكە پئ دەھتە نفىسىن نە وەكى وئ ئەلف و بئى يە يا كو بەرھەمىن بابە
تاهرى ھەمەدانى و مەلايى جىزىرى و ئەحمەدى خانى و.. پئ ھاتىنە
نفىسىن ، لئ گەلەك گوھرىن يىت كەفتىنى).

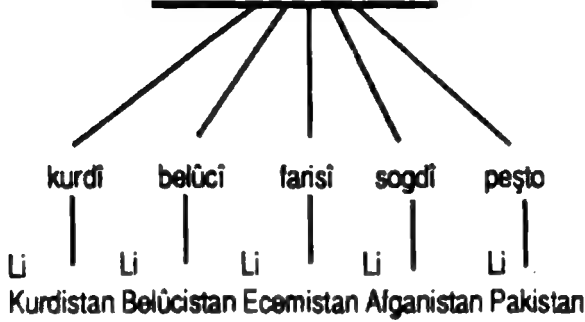
ئەلف و بى يا كوردى يا بەرى ئۇلا موسلمانەتییان يا بەرى بۇنا
 (عیسا)ی _ سلاڤیت خودی لىرىن _ هەیا رۇژا ئەڤرو نەیا دیار و بەلى یە، لى
 بەلى كورد ژى وەكو گەل و مللەتین ئیرانیین مینا (ئەفغان و بەلۇوچ و
 فارسان) بساناهی دشین خودان دەرکەڤن ل ئەلف و بى یى و زمانى
 ئافستایى (600 شەش سەد سالا بەرى بۇنا عیسا پیڤەمبەرى).
 لڤیری ئەز دى بو خاندەڤانیت خوشتفی نمونەکی ژ كوردی یا نیرو و
 زمانى ئافستایى بەرچاڤکەم سەخمەراتى بەراورد کرنى:

Ji zimanê avesta çend nimûneyên gotinan li beramberê kurdiya nû - bi her sê zaravayan û tevî farisî:

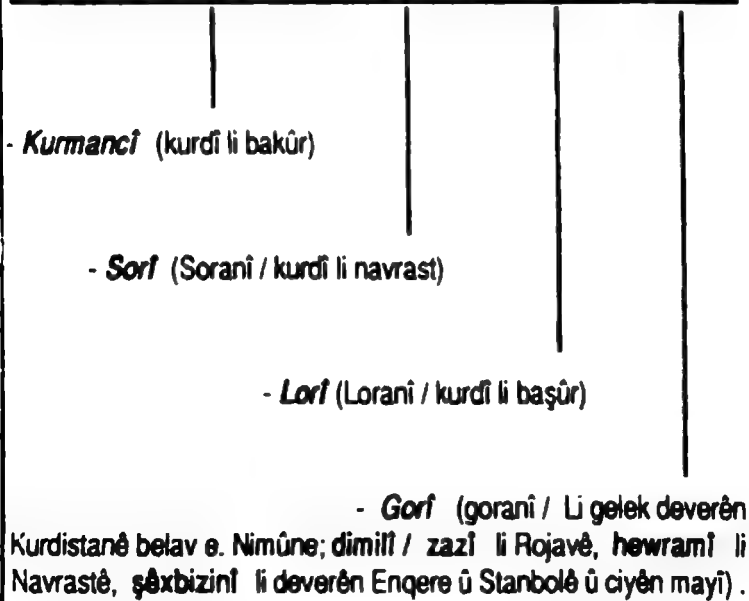
Kurdi li bakur (kurmancî)	Kurdi li bakura rojavê (dimilî)	Kurdi li başûr (lorî / sorî)	Farisî (yê nuh)	Avesta
Beraz	xoz	beraz	xûk	varaza
Berî/betr	vor	berî	berî	voîra
Bir	bir	bir, çal	çah	vîfra
Bist	vist	bist	bist	visant
Ba	va	ba	bad	vaya
Baran	varan	baran	baran	va
Gav	gam	gaw	gam	gama
Guh	goş	gu	guş	goaşa
Çav	çim	çaw	çeşm	çeşman
Mazin	pîl / gird	gewre	buzurg	mazant
Mîh	mêşna / mer	mer	gufsend	maêşa
Tihni, tihnbûn	teyşan	têhnbûn	teşnegi	tarşna
Rewşen rohnî	roşn	roşna	revşen	roaxşna
Behr	behr	behr	behr	bexra
Dil	zer	dil	dil	zer
Rê, reh	rayir	rêga	rah	raitya
Şehr, şar, bajar	şaristan	şar	şehr	xîşatra

Kurdî (li bakur) (kurmancî)	Kurdî (li bakura rojava) (dimilî)	Kurdî (li başûr) (lorî / sorî)	Farsiî (yê nuh)
Bazdan	vazdayîş	bezîn	reviden
Barîn	varayîş	barîn	baranameden
Gur	verg	gurg	gurg
Gotîn	vatiş	wûtin	guften
Nav	name	naw	nam
Xav	xag	xam	xam
Hev	piya	hem	hem
Nîv	nîm / nême	nîm	nîm
Ziv	sim / sêm	ziw	niqre
Zivistan	zimistan	zimistan	zimistan
Zava	zama	zawa	damad
Sivik	sivik	siwik	subek
Ava	awa	awa	abad
Şev	şew	şew	şeb
Nivîsin	nûştîş	nûsîn	nûştên
suffix -van	- wan	- wan	- ban
Pasevan	- wan	pasewan	pasban
Av	aw	aw	ab
Lêv	lew	lêw	leb

Şaxên zimanê îranî

Şaxên zarava (diyalekt) û dewokên kurdî bi tevayî

ههڻ ڏههڻ.

— — — — —
ههڻ ههڻ ههڻ ههڻ ههڻ
ههڻ ههڻ ههڻ ههڻ ههڻ

ههڻ ههڻ ههڻ ههڻ ههڻ
ههڻ ههڻ ههڻ ههڻ ههڻ

— — — — —
ههڻ ههڻ ههڻ ههڻ ههڻ
ههڻ ههڻ ههڻ ههڻ ههڻ

— — — — —
ههڻ ههڻ ههڻ ههڻ ههڻ
ههڻ ههڻ ههڻ ههڻ ههڻ

ههڻ ههڻ

Nivisareka folklori, strana "Emine-Emine" bi tipên ibri - kurdî

Hem: 3 zimanên cînanî du beş in:

1 - Zimanên Analîtîkî: çînî

2 - Zimanên sintaktîk: a / zimanê Fîektîf

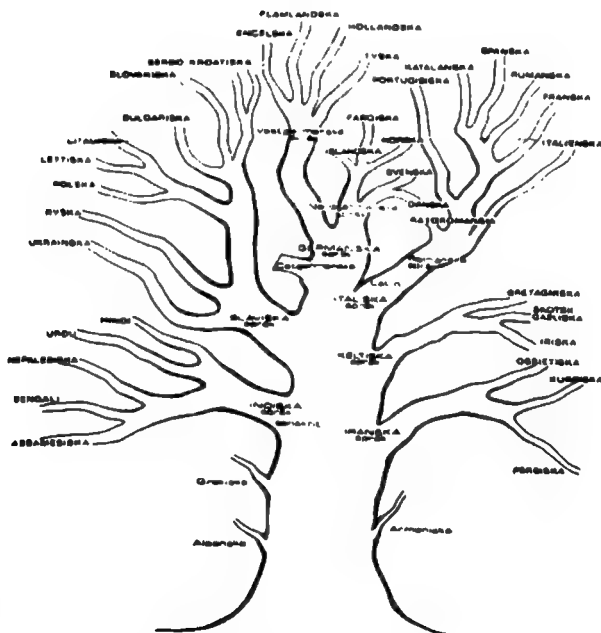
(tewanbar, dikare bitewe) : yûnanî

b / zimanê Aglutînîk

(bihevdudayî): fînî, macarî, tirkî û hwd

c / zimanê Polîsîmetîk

(dirêj û dijwar): aztekî

Şaxên zimanê hind - ewrûpî

Alphabets.

Hebrew	Arabic	Aramaic	Samaritan	Arabic	Arabic	Arabic	Arabic	Arabic	Arabic	Transliteration
א	א	א	א	א	א	א	א	א	א	a
ב	ב	ב	ב	ב	ב	ב	ב	ב	ב	b
ג	ג	ג	ג	ג	ג	ג	ג	ג	ג	g
ד	ד	ד	ד	ד	ד	ד	ד	ד	ד	d
ה	ה	ה	ה	ה	ה	ה	ה	ה	ה	h
ו	ו	ו	ו	ו	ו	ו	ו	ו	ו	w
ז	ז	ז	ז	ז	ז	ז	ז	ז	ז	z
ח	ח	ח	ח	ח	ח	ח	ח	ח	ח	h, h
ט	ט	ט	ט	ט	ט	ט	ט	ט	ט	t
י	י	י	י	י	י	י	י	י	י	y (i)
כ	כ	כ	כ	כ	כ	כ	כ	כ	כ	k
ל	ל	ל	ל	ל	ל	ל	ל	ל	ל	l
מ	מ	מ	מ	מ	מ	מ	מ	מ	מ	m
נ	נ	נ	נ	נ	נ	נ	נ	נ	נ	n
ס	ס	ס	ס	ס	ס	ס	ס	ס	ס	s
ע	ע	ע	ע	ע	ע	ע	ע	ע	ע	c
פ	פ	פ	פ	פ	פ	פ	פ	פ	פ	p
צ	צ	צ	צ	צ	צ	צ	צ	צ	צ	c, s
ק	ק	ק	ק	ק	ק	ק	ק	ק	ק	q
ר	ר	ר	ר	ר	ר	ר	ר	ר	ר	r
ש	ש	ש	ש	ש	ש	ש	ש	ש	ש	s
ת	ת	ת	ת	ת	ת	ת	ת	ת	ת	t

The alphabet of the Avesta, and of Pahlavi:

1. Vowels:

a: a u: u
 e: e i: i
 o: o e: e
 u: u i: i
 b: o b: o
 j: u g: u

2. Consonants:

g: k d: g p: f j: b s: s z: z
 h: x m: x t: f k: w u: s z: z
 q: t p: l: n s: m u: s z: z
 y: c z: d 3: g s: d u: s z: z
 m: t g: d s: y s: o u: s z: z
 b: t p: s: d m: y k: u u: s z: z
 q: s j: r

Çend alfabayên li bajarvaniyên (medeniyetên) Rohilata Navin; ibri, meşa, aramî, palmîra, nebatî-nivîştên li ser kevir, parsî, nivîştên keviri-farsî, lîpên tewratê, pehlêwî .. û avesta li gel latîniya nûjen

ئەلف و بى يا كوردى يا كو ب تىپىن (ئەرمەنى) ھاتىيە ئىيسىن ديارە كو
 ۋەكى ئەلف و بى يا كوردى ب تىپىن (ئارامى) و (عبرى) ئەلف و بىيەكا
 ۋەسا بەرفرەھ و دوور و دىژ و بىكەرھاتى نەبوويە. بەرھەمى ب قى
 ئەلف و بى يى ھاتىيە ئىيسىن و ھەتا نھو ھاتىيە نىاسكرن بتنى
 پىرتووكا ئىنجىلى يە، ئەف پىرتووكە دىالا (1872) زايىنى دا ل
 ئىستەنبولى بناقى (پەيمانانى-ئەلمەد-جەدىد) ب تىپىن ئەرمەنى ھاتىيە
 ئىيسىن وچاپكرن.

ئەلف و بى يا كوردى ب تىپىن (ئارامى) ژلايى قەشە و مەترانىن
 سوريان و ئاشوريان كو ل كوردىستانى بوونە ھاتىيە دانان و رىزكرن
 لافزە (ئىلاھىيىن ئولى-عەيسا نوورانى) يىن دىرا كو ئافەرۇكا وان لىسەر
 رۇژا قىيامەتى و لىسەر رەۋشا مرنى، لىسەر دونىا و لىسەر ژيانى بوون بى
 ئەلف و بىيى ھاتىيە ئىيسىن.

ئەلف و بى يا كوردى يا ب تىپىن (عبرى-عبرانى) ژى دىوارى
 سترانىت فۆلكلورى دا بكارھاتىيە.

ئەلف و بى يا كوردى ب تىپىن (كرىلى) ئەۋژى ۋەك ئەلف و بى
 يىن دى نە گەلەكا كەفئە دىالىت (1940) ئى دا، لىجەم كوردىت
 ئەرمەنىستانى دەستىپىكرىيە و ھەتا نھو يا بەردەۋامە.

لێ ئەم دی نۆکه زفرینه‌فه سه‌ر بابەتی خو بێ سه‌ره‌کی کو نه‌وژی
 ئەلف و بێ یا کوردی یه‌ ب تیپیت لاتینی. هه‌ر وه‌کو مه‌ گۆتی ئەلف و
 بێ یا کوردی یا تیپین لاتینی کو ئیرو به‌هه‌را پێتر ژکورد بکار دێنن،
 نه‌وه‌ یا کو ژلایی نافداری کوردی زمانزان (میرجه‌لاده‌ت به‌درخان) ی
 هاتیه‌ دانان کو ده‌نگاما شه‌ری جیهانی یی ئیکی دا ئاماده‌کربوو
 به‌ری کو (کمال نه‌تاتورک) فه‌رمانی بده‌تن کو ل ترکیا تیپین لاتینی به‌ینه
 بکارئینان و تیپین عه‌ره‌بی قه‌ده‌غه‌ بکه‌تن.

ل ئالیه‌کی دی سالا (1929) لئک کوردیت سوڤیتی (روسی)،
 ساله‌کی ب ئالفه‌بی یا (لاتینی-کوردی هاتیه‌) نفیسین و پاش راوه‌ستا،
 وه‌یه ئەلف و بێ یا (میرجه‌لاده‌ت به‌درخانی) یا بوویه به‌ری بنیاتی
 نفیسنا کوردی ب تیپین لاتینی دناؤ ملله‌تی کورددا، لێ ژبلی وی زی
 گه‌له‌کیت دی دفی واریدا خو وه‌ستاندیه‌ و پێدفی یه‌ وان که‌سا
 ژبیره‌که‌ین:

1) میچه‌رسون ئیکه‌مین که‌س تیپین لاتینی بکارئینان ژبو نفیسنا
 پرتووکا خو لسه‌ر ریزمانا کوردی.

2) Elemantery Kurmancî Grammer

B. Major E.B. Soon C. B. E Beghdad, 1919.

3) خوینده‌واری باو یادگاری ماموستای ناودار (توفیق وه‌بی بگ) سالا
 1933

- 4) Elîf u Bêya Kurdî seyda (Osman Sebrî) Şam 17-10-1954.
- 5) Nûsînî Kurdî be Latînî (Cemal Nebez) Bexda 1957.
- 6) Fêrbûna zimanê Kurdî bi Latînî. daner (Muqedem Ezîz Akreyî)
çapxana Kurdistanê 10 - 9 - 1967.
- 7) Alfabê (M. Emîn Bozarslan) 27 - 3 - 1968.
- 8) ئەلف و بێی کوردی و پێندەدار بەتیبی لاتینی بەزاراوەکانی (سۆرانی،
بادینی، فەیلی، هەورامی) یا نافدارێ کورد (گیوی موکریان)ی
چاپخانا کوردستان - هەولێر - 1972 ی بوونی.
- 9) Gulsitana ziman (Sîyamend Ibrahîm) 12-12-1989.

رێزمانا کوردی Rêzmana Kurdî

رێزمان ئانکۆ رینا زمانى، ئەفە پتر ژ (400) چوارسەد سالا رێزمانا کوردی هاتیه نڤيسين، لى چونكى هەر ژكه‌فندا کيم جارا نه‌بيت کوردا هەر يى خۆ ديتى به‌نى لهن ده‌ستى ملله‌تيت بيانى له‌وما هه‌تا رۆژا ئەفرۆ ملله‌تى کورد نه‌شيايه لدويف چ رێزمانيت راست و دروست بچيستن، هه‌تا نوکه گه‌له‌ک جارا رێزمانا کوردی يا هاتيه نڤيسين ژلايى (زمانزان)ا فه‌ بۆ نموونه:

« عه‌لى ته‌رماخى ئيکه‌مين که‌س بوو هه‌ندەک تشت ل سه‌ر رێزمانا کوردی نڤيسى سالا (1591-1592) زاييني.

1) (Elî Termaxî) êkemîn kes bû rêzmana Kurdî nivîsî sala (1591-1592) zayînî.

« کارزۆنى رۆژه‌لاتناسى ئيتالى يى بنا‌ف و ده‌نگ پرتوکه‌ک نڤيسيه
له‌سه‌ر رێزمانا کوردی دگه‌ل فه‌ره‌ه‌نگه‌کا (کوردی-ئيتالى) له‌سه‌ر زارى
ده‌فه‌را به‌هدينان و باژيړى (ئاميدى) سالا (1787) زاييني.

هه‌ژى گۆنتى يه‌ کو ئە‌ف رۆژه‌لاتناسه (18) سالا له‌باژيړى ئاميدى
ما‌بوو.

2) Karzonî rojhelatnas ê Italî yê binav û deng, pirtûkek nivîsîye li ser rêzmana Kurdî di gel ferhengêka (Kurdî - Italî) li ser zarê devera behdînan û bajêrê

(Amêdyê) sala (1787) zayînî û ya hejî gotinêye ku ev rojhelatnase (18) sala li bajêrê (Amêdyê) mabû.

مسیونیری ئەمریکی (S.Rhea) sala (1851) چو بوو کوردستانی ژبو کاروباریت میسیونیری و بو ماوی sala (1865-1851) ما لدهفرا ههکاریا. پشتی ئەو باش فیری زمانی کوردی بو وی sala (1872) لسه ریزمانا کوردی (شیوی ههکاریا) پرتوکهک نفیسی ئو ل دوماهیا پرتووکێ فرههنگوکهکا (50 لاپهه) کوردی - ئنگلیزی دانایه.

3) Misyonêrê Emrîkî (S. Rhea) sala (1851) çibû Kurdistanê ji bo karubarêt misyonêrî û bo mawê 14 sala (1851-1856) ma li devera Hekarya. Piştî ew baş fêrî zimanê Kurdî bûy wî sala (1872) li ser Rêzmana Kurdî (Şêwê Hekarya) pirtûkek nivîsî û li dumahiya pertukê ferhengukeka (50 laper) Kurdî - Ingilîzî danaye.

« ریزمانا کوردی (شیوی کرمانجی) ژدانانا (میر جهلادەت بەدرخان بەگ رۆژهلاتناسی فره‌نسی - رۆجی لیسکو-). وه‌رگێڕان و به‌لافکرنا هه‌فانی هه‌ژا (دلاوه‌ر زه‌نگی)

4) Rêzmana Kurdî ~ şêwê Kurmancî ~ ji danana (Mîr Celadet Bedirxan Beg û rojhelatnasê Firensî - Rocê Lîsku) wergêran û belavkirna * Dilawer Zengî *

* ریزمانا کوردی ب کرمانجی ژدانانا (رشید کورد).

5) Rêzmana Kurdî bi Kurmancî ji danana (Reşîd Kurd).

• رێزمانا کێرمانجی ب زمانێ (کوردی و تورکی)، دانانا دکتۆر شقان و دکتۆر کامیران عالی بەدرخان.

6) Rêzmana Kurmancî bi zimanê (Kurdî û Turkî) .

Danana diktora şivan û diktora Kamîran Alî-Bedîrxan .

• (رێزمانا کوردی) ژدانانا پروفیسۆر قەناتی کوردو (کوردییف).

7) (Rêzmana Kurdî) ji danana profîsor Qenatê Kurdo (Kurduyîf).

پەیف - (الكلمة) PEYV

گۆتەنە کە ژچەند پیتا پێک دەیت و بەسەرئیکەفە رامانەکی ددەت :

پەیف ژلایێ پێکەاتنی قە دبته سی پشک :

1- پەیفە سادە (الكلمة البسيطة) : Peyva Sade

Sêv	سێف
Çav	چاۋ
Mirov	مروۋ
Ber	بەر
Rih	رە

2- پەیفە دارژاو (الكلمة المشتقة) : peyva darjaw

ئەو پەيغە ياكو ژ پېشگرەكى يان پاشگرەكى و پەيغەكا سادە پېك دەيت.

پەيغەين دارژاو ب قى رەنگى ل خوارى دەيتە دروست كرن:

پېشگر + پەيغەكا سادە

بى	+	كەس	=	بى كەس
Bê	+	Kes	=	Bêkes
نە	+	خوش	=	نەخوش
Ne	+	Xoş	=	Nexoş
ب	+	هېز	=	ب هېز
Bi	+	Hêz	=	Bihêz

3- پەيغە لېكدای (الكلمة المركبة) peyva Lêkday

ئەو پەيغە يا كو ژ دو پەيغەين سادە يان دو پەيغەين سادە و ئامرازەكى پەيوەندى پېك دەيت وەك:

- پەيغە لېكدای ژ دو پەيغەين سادە:

مارماسى Marmasî

گول بوھار GulBuhar

پەيغە لېكدای ژ دوو پەيغەين سادە و ئامرازەكى پەيوەندى وەك:

میرگه سوور	Mêrgesûr
گروگیا	Gijûgiya
تافه‌ه‌یف	Taveheyv

برگه (المقطع) Bırge

ئەو دەنگە یان ئەو دەنگن کو ب ئیکجاری ب سەرنیکفە و ب
هاریکاریا تیپەکا بزۆین ژ دەفی دەردکەفن.

برگه دزمانی کوردیدا یان ژ:

1- تیپەکا بزۆین و نەبزۆینەکی پێک دەیت وەك:

Ka کا

Ba با

2- دو تیپێن نەبزۆین و بزۆینەکی وەك:

Ber بەر

Dar دار

Çav چاڤ

3- سێ تیپێن نەبزۆین و بزۆینەکی وەك:

Kurd کورد

Dest دەست

Reng رەنگ

کار (لیکن) (الفعل) Kar

په یفه که رویدانا کاره کی درسته یی دا ناشکه رادکته :

جوړیت کاری دزمانی کوردیدا نه فنه :

1- کاری بوری (راپردو) الفعل الماضي : Karê Borî

نقیسی Nivîsî

چوو Çû

مالشت Malişt

2- کاری نه بووری (رانه بردو) الفعل المضارع : Karê Nebûrî

د + خو (ره گئی کاری خواردم) + جهنافی لکاو (م)

دخوم Dixum

دچم Diçim

دنقیسم Dinivîsim

بو دهمی داهاتی ژ پېشگری (دی) وره گئی کاری و جهنافی لکاو

درست دبیت وهک :

دی + خو + م = دی خوم

dêxum	=	m	+	xu	+	dê
دی چم	=	م	+	چ	+	دی
	=	m	+	Çi	+	Dê
						Dêçim
دی نفیس	=	م	+	نفیس	+	دی
Dênivîsim	=	m	+	Nivîs	+	Dê

2- کارى داخوازى (فعل الامر) : Karê daxwazî

ئەو کارە ژ پێشگری (ب) و رهگی کارى و جهنافى (5) بۆ تاك و جهنافى

(ن) بۆ کۆمى دروست دهيت وەك

بۆ تاك ← ب + رهگی کارى+ه

ب + نفیس (رهگی کارى نفیسى) +ه= بنفیسە

Binivîse = e + nvîs + Bi

بو کۆمى: ب + رهگی کارى + ن

ب + نفیس + ن = بنفیسن

Binivîsn = n + Nvîs + Bi

هه‌فۆك - رسته - (الجملة) Riste

Riste:Çend gotnekin pêkve digirêdayne kiryarek
yan sexletek ya digel hey ramaneka dirist
diden.

رسته چەند گۆتەنەکن پێکگه‌هه‌ دگیرێداینه‌ فه‌رمانه‌ک یان سه‌خله‌ته‌ک یا دگه‌ل
هه‌ی رامانه‌کا دروست دده‌ن.

جۆریت هه‌فۆکا ژلایی پێکهاتنی شه‌:

Corêt hevoka ji layê pêkhatinê ve

1- رستا ساده (الجملة البسيطة) وهك:

Rista sade wek:

فاشی شه‌سته‌ن. Faşî şikestin.

2- رستا لیکدراو (الجملة المركبة):

Rista lêkdiraw wek:

ملله‌ت رابوو سه‌رخۆ و فاشی شه‌کاندن.

Millet rabû serxo û faşî şikandin

3- رستا ئاوێته (الجملة المعقدة) وهك:

Rista Awête wek:

ملله‌ت رابوو سه‌رخۆ و فاشی شه‌کاندن چوونکی وان گه‌له‌ک زۆرداری
دکر.

Millet rabû ser xo û faşî şikandin çunkî wan gelek zordarî
di kir.

ناڤ (الاسم) Nav

ناڤ گۆتته که بکاردهیتن بۆ ناڤ لیکرنا که سه کی، شینکاتی،
گیانداره کی یان هه ر تشته کی هه بیت.

هه ژا (صادق بهاء الدین ئامیدی) ناڤ ب فی رهنگی خواری یی دایه
نیاسین:

ناڤ: بهیژهکا مه عناداره، دهم تیدا نینه مروقه کی، جانه وه ره کی،
جهه کی، نه ژاده کی یان تشته کی ب ناڤ دکه ت وهک:

Hêja «SADIQ BAHA-A'DÎN AMÊDÎ» Nav bivî rengê
xiwarê yê daye nîyasîn:

Nav: Bêjeka manadare, dem têda nîne, mirovekî,
canewerekî,
cihekî, nejadekî yan tiştekî binav diket wek:

Kurd	کورد
Serwer	سەروەر
Piling	پلنگ
Ber	بەر
Amed	ئامەد

جۆریت نایا ژلایڼ رامانې څه (الاسم من حیث المعنی)

Corêt nava ji layê pêkhatinêve

1- نافی (تایبه تی) (الاسم الخاص): ښو ناهه یی کو مروځه کی،

جهه کی یان تشته کی پی ناهه دکن وهک:

Navê Taybetî: Ew nave yê ku

mirovekî, cihekî,

yan tiştekî

bi nav diken wek:

(هه رمان Herman)، (بهرواری Berwarî)، (دیاربهره کر Diyarbekir)،

(شیر Şêr)، (چیا Çiya).

2- نافی گشتی (الاسم العام): ښو ناهه یی کو دهیته دانان سه رهه

تشته کی هه بیت ژبلی وان نافیت تایبه تی وهک:

Navê Giştî: Ew nave yê ku dihête danan ser

her tiştekê hebît jbilî wan

navêt taybetî wek:

(پهز Pez)، (مروځ Mirov)، (دار Dar)، (بازیر Bajêr)،

(باران Baran).

3- نافی بهرجهسته (الاسم المادي): ښو ناهه یی دهیته دیتن بهجاځا

ښان بهیته گرتن بدهستا وهک:

Navê berciste: Ew nave yê dihête dîtin

bi çava an bihête

girtin bidesta wek:

(Şivan شىفان)، (Çiya چيا)، (Sêv سيف)، (Av ئاۋ)،

(Dergeh ده‌رگه).

4- نافى واتاى (الاسم المعنوي): ئەو نافە يى ئەهيتە ديتن بچافا و

ئەهيتە گرتن بەدەستا وەك:

Navê bê hêz: Ew nave yê ne hête dîtin bi

çava û nehête girtin bi desta wek:

(Kurdaiyetî کوردایەتیی)، (Aazdî ئازادى)، (Tenahî تەناهی)،

(Xebat خەبات)، (Ba با)، (Axînk ئاخىنك)، (Can جان).

جۆریت نایا ژلایى رهگه زى فه

(أنواع الاسماء من حيث الجنس)

Corêt nava ji layê regezî ve

1- نایى نیر (الاسم المذكر): ئەو نایى یى بو زایه ندی نیر هاتییه دانان

وهك:

Navê nêr: Ew nave yê bo zayendê nêr hatîye danan wek:

(دلیر Dilêr)، (ههسپ Hesp)، (به‌ران Beran)، (گفر Givir).

2- نایى مێ (الاسم المؤنث): ئەو نایى یى بو زایه ندی مێ هاتییه دانان

وهك:

Navê mê: Ew nave yê bo zayendê mê hatîye danan wek:

(ژن Jin)، (بزن Bizin)، (میشک Mirîşk)، (چیل Çêl).

3- نایى بێ لایه‌ن (الاسم المحايد): هه‌مى ناییت بێ جان (رح) دگرتن

وهك:

Navê bê layen: Hemî navê bê can (rih) digirîtin wek

(چیا Çiya)، (دار Dar)، (ناو Av)، (ستیر Stêr)، (پاته Pate).

4- نایى دو لایه‌ن (الاسم الثنائي): ئەو نایى یى کو بو تشتیت نیر و

مێ دهیته گۆتن وهك:

Navê du layen: Ew nave yê ku bo tiştê nêr û mê dihête gotin wek:

(کۆتیر Kutir)، (شیر Şêr)، (ماسى Masî)، (کهو Kew)،

(به‌راز Beraz)

جۆریت نایا ژلای پیکهاتنی فه
(أنواع الاسماء من حيث الاشتقاق)

Curêt navî ji layê Pêkhatinê ve:

1- نافی ساده (الاسم البسيط): ئەو نایە یی چ پێشگر و پاشگر دگەل
نەبن وەک:

Navê Sade: Ew nave yê çî pêşgir û paşgir di gel nebin
wek:

(ئەفراز Evraz)، (بەران Beran)، (هینار Hinar).

2- نافی داپژاو (الاسم المشتق): ئەو نایە یی پێشگرەك یان پاشگرەك
دەیتە دگەل وەک:

Navê darjaw: Ew nave yê pêşgirek yan paşgirek dihête
digel wek:

(شەفەرۆك Şevêrok)، (پەریخان Perîxan)، (دەلدار Dildar)،
(ئاسنگەر Asinger).

3- نافی لێکدراو –لێکدای– (الاسم المركب): ئەو نایە یی ژ دو ناییت
ساده پێک دەیت وەک:

Navê lêkdiraw: Ew nave yê ji du navêt sade Pêkdihêt:
(سۆرگول Sorgul)، (دەلشاد Dilşad)، (مێرگەسۆر Mêgesor).

بۆچی تیپین لاتینی دھەرن ژبو نفیسینا زمانی کوردی؟

گەلەك زمانیت هەین ل جیھانی چ تیپیت خو ییت تایبەت نین ژبو نفیسینی، زمانی کوردی ژێ ئێكە ژوان زمانا، لەوما هەر وەكو مە گۆتی ل هەر پارچەكا كوردستانا بریندار برەنگەکی تیپان دەیتە نفیسین، لێ هەلبەت چاکترین تیپ ژبو نفیسینا زمانی مە تیپین لاتینی نە، ئەفە هزر و بیریت گەلەك زمان زانانە لەسەرانی هەراتی ئەوژێ ژبەر فان ئەگەرا:

1- هەمی وەلاتیت ئەوروپی تیپین لاتینی بکار دئینن، ئو زمانی کوردی ئێكە ژ زمانیت هند و ئەوروپی، لێ زمانی عەرەبی ئێكە ژ زمانیت سامی فینجا چما ئەم کورد ب تیپین عەرەبی بنفیسین کو یا بەل و ئەشکەرایە ئەو تیپ خزمەتا زمانی کوردی ناکەن و بکارئینانا وان یا بوویە ئەگەرەکا مەزن بو پاشکەفتنا زمان و رەوشەنبیریا کوردی دا.

2- نەبوونا تیپا (i) د تیپین عەرەبی دا دبیتە ئەگەرا بەرزەبوونا دەنگەکی گرنگ دنفیسینی دا بو نموونە:

من=Min، دل=Dil، مر=Mir، سر=sir، پر=pir، =، گر=Gir،

ژن-Jin

ههلبهت نه بهونا قى تىپى دىته ئاستهنگ ژ بو دهست نيشانكرنا پرگا
د رستيدا و ئەف كارە ژى گەلەك يى فەرە بو زانينا فەكيشا ھوزانى
(هەلبەستى).

3- تىپىن (و-w) و (ى-y) دىپىن عەرەبى دا ژىك ناھىتە جوداكرن ژو-
(u) و (ى-i) وەك: (پەرور-Perwer) (دىارى-Diyari)
(وەرار-Werar) (يەمان-Yeman)

4- تىپىن بزوين وەسا دەيتە بەر چاڭ ھەر وەكو ژىپەكى پترە، بو
نموونە:

ئا = A وەكو دو تىپان دەيتە بەر چاڭ.

ئو = \hat{U} وەكو سى تىپان دەيتە بەرچاڭ ئەگەر لەسەرى بىت لى ئەگەر
ل نىفەكى يان ل دومامىيى بىت وەكو دوو تىپان دەيتە بەر چاڭ
ھتە.

5- ھندەك پەيڤىت كوردى ھەنە تىپا (h) دكەڤىتە دومامىكى، ئەگەر
ب عەرەبى بەيتە نڤىسەن يا نە رىك و پىكە بو نموونە:
(گەھ-Geh)، (بە-Bih)، (رە-Rih)، (دەرگەھ-Dergeh)،
(مەرگەھ-Mergeh)....ھتە.

6- ئامرازى پەيوەندى يى (\hat{U}) دىڤىسەنا عەرەبى دا بى رەنگى دەيتە
نڤىسەن (و) لى نابىت ب (ئو) بەيتە نڤىسەن وەك:

(شەل و شەپك Şel û şepik) (هاتن و چوون Hatin û çûn)،
(گۈيز و ميۈيز Gûz û Mêwîj)

7- تىيىن عەرەبى ب سى، يان چوار رەنگا دەينە نفيسين، ئەفەزى
دېتە ئاستەنگ لېر سىنگى ۋى كەسى ۋنوى فېرى نفيسىنى دېيتن
نەمازە لەر سىنگى بچويكا (ۋى دەمى ۋى ئەز سەيداھووم ل
خاندنگەھىت سەرەتايى، مەن گەلەك نەخۋشى دىيتن تاكو ئەز شىابام
مەن زارۋك فېركىرەنە تىيىن عەرەبى، ھەندەك تىپ ل دەست پىكا گۈتنى
دەين، ھەندەك ل نىقى، ھەندەك ل پاشىي ب تىپەكا دىقە، دگرىداينە و
ھەندەك ل پاشىي سەربخونە) بۇ نەمۇنە:

{ Can چان ۋەك: لىسەرى گۈتنى ۋەك: }

{ Kincir كىنچىر ۋەك: لىنىقا گۈتنى ۋەك: }

{ Birinc بىرىنچى ۋەك: لىدوماھىيى ۋەپپەتەكا دىقە نويساي ۋەك: }

{ Bac باچ ۋەك: لىدوماھىيى ۋەسەربخو ۋەك: }

دىيىپىن لاتىنى دا بىتنى دو رەنگىت تىپان يىت ھەين تىيىن گر و تىيىن
ھوور بۇ نەمۇنە:

(A, a – B, b – C, c – Ç, ç – D, d – E, e – Ê, ê – F, f – G, g –
H, h – I, i – Î, î – J, j – K, k – L, l – M, m – N, n – O, o – P,

p – Q, q – R, r – S, s – Ş, ş – T, t – U, u – V, v – W, w – X,
x – Y, y – Z, z)

8- پشکا هه ره مه زن ژ کوردا (کور دیت ترکیا) ب تیپین لاتینی دنقیسن و
دیسا کوردیت سوریا ژى فان تیپان بکار دئینن.

9- سه ره رای قى هه میى گه لهك ژ په وشه نبیر و خه مخوریت زمانى ل
وه لاتى عه ره بستانى یى داخوازا گوهرینا تیپین عه ره بى دکه ن دگه ل
تیپین لاتینی، نه فه ژى به لگه و نیشانییت خورتن کو تیپین عه ره بى
بژ وان بخوژى ییت بینه ئاسته نگ و کوسپه درپکا پیشکه فتنا زمانى
واندا.

(هه لبه ت پیشکه تنه زمانی ، پیشکه تنه ره شه نبیری یه)

هه ده رباری ئی چهنده من داخاز ژ زمانزانا کورد (دکتوره کوردستان موکریان) کر کو هزر و بیریت خو دیارکه تنه ده رباری گرنکیا پیتیت لاتینی ژ بو زمانی کوردی ، وئ دلخوشیا خو دیارکر و نه ز دی دهقا بهر سقا وئ بو هه وه به لاف کهم دگل سۆپاسیت من بو خویشکا کوردستان :

هه یرن فه ین 1997/1/5

برای هیژا کاک ریکیش نامیدی

هه موو کاتیکت شاد...

وا له ژیره وه هیندیک وینه لهو کیشانه ی نووسینی کوردی به ئه لف و بیی عه ره بی ده خمه روو ، هه ره وه کو جه نابت به تیله فۆن داوات لیکردم و هیفی دارم سوود به خش بیت وله نووسینتدا سه رکه تووبیت .

ئه وانه ی له ژیره ودا ده یانووسم لهو لیکۆلینه وه یه ی خۆم وه رم گرتووه ، که له کۆنفرانسی زمانی کوردی له پاريسدا پیشکیشم کرد و کۆنفرانسه که له ژیره وروشمی (زمانی کوردی له سه ره تای سالی (2000) دابوو له 28 و 29 ی نۆقه مبه ری 1993 دا گیرا .

بابه ته کم له سهرخواستی نهوان نووسی و له ژیر سر دیری:

(کیشی نووسینی کوردی به ئلف و بیی عهره بی و چاره سرکردنی)

1- ناتواویه کانی ئلف و بیی عهره بی له رووی شیوه دهنگه وه:

أ- نه بوونی نیشانه یه کی تایبه تی له نیو نهو تیپانه دا بو بزروه من
(Min).

ب- نه بوونی نیشانه یه کی جیاواز له نیوان نامرازی خستنه سهری (-ی) دا
له و کاته دا، که به کوتایی ووشه وه ده لکیت، که دوا دهنگی نه بزونه
وهک مالی من (Malî min) له گه له ووشانه ی، که دوا دهنگیان بزونی
(ا، ه، و، ی، ئ) یه وهک:

(شارای کچم Şaray kiçim، نامه ی پیروز Namey pîroz،

دوی سارد Doy sard).

چهند سالیک له مه و بهر وام پیشنیارکرد، کهوا نیشانه ی بخریته ژیر نهو
نامرازی خستنه سهری، که به ووشه یه که وه ده لکیت، که دوا دهنگی
بزونه.

پ- نه بوونی دوو نیشانه ی جیاواز بو واوی کورت، که یه کیکیان بزونی
کورت و نهو دییان نیمچه بزونه، بویه بهرام بهر به هردوویان (و)
ده نووسریت:

(گول-Gul، وەرە-Were).

ت- نه بوونی دوو نیشانهی جیاواز بۆ دهنگی (پ، ت)، که له دیالیکتی ژووروودا بهرگۆی دهکهوێت، که له (پ، ت)ی ئاسایی هیندیك گرانتره، هەر وهکو له وووشه‌ی (په‌نیر، پی، تار، ته‌مام)دا هه‌ن.

2- کێشه‌ی چۆنیه‌تی نووسینی بریفکس و سوفیکس به تایبه‌تی ئه‌وانه‌ی که شیوه‌یان به‌جۆریکه‌ بۆیان هه‌یه‌ به‌ وووشه‌ی پاش وه‌یا پێش خۆیان بکه‌ون:

هه‌ل-گرت/ هه‌لگرت، هه‌له‌ینا / هه‌له‌ینا.....

تی-هه‌ل-چوون-هوه / تییه‌ل چوونه‌وه/

تی هه‌لچوونه‌وه / تییه‌لچوونه‌وه؟؟

ئه‌م جۆره‌ نووسینه‌ نه‌وا ده‌که‌ن، که‌وا نووسه‌ر له‌ نووسیندا سه‌ربه‌ست بێت، چونکه‌ شیوه‌ی ئه‌لف و بێکان ریگه‌ی ئه‌وه‌ ده‌ده‌ن به‌ ئاره‌زووی خۆت بنوسیت.

3- کێشه‌ی نووسینی ئامراز و پاشه‌بندی:

شیوه‌ی تیپی عه‌ره‌بی ریگه‌ ده‌ده‌ن به‌ نووسه‌ر چ به‌ وووشه‌ی پێش خۆی بلکێنیت و چ نه‌ یلکێنیت وه‌ک:

ب دەستى خەلك مار دەگرت، ل پشت من روشت، ئەم لەسەر بانى
خانى را هاتن/ ئەم لەسەر بانى خانىرا هاتن.

ھەر ۋەكو دەبينىن تىپى عەرەبى رىنگە خۇش دەكەن بۇ نووسەر بۇ
ئەۋەى چەند رىنووسىكى جىاۋازى ھەبىت بەرامبەر بە يەك ۋوشە، بۇ
ۋىنە: كى يە / كىيە و.....

ئىتر سلاۋ و رىزم ھەيە بۇ ھەموو لايەك و دىسانەۋە داۋاى
سەرکەوتنت بۇ دەخوام.

كوردستان

تیپ Tîp (الحروف)

(میر جہلادہت بہ درخان بہ گ) ئ تییپت زمانی کوردی داناینه

(31) تیپ ئو ئه ؤ تیه دبنه (33) تیپ ئه گه ر مه دوو تییپن دی
(ح Ĥ ، غ X) دانانه دگه ل:

A - B - C - Ç - D - E - Ê - F - G - H - I

ı / یا به رزه / - ه - گ - ف - ئ - ه - د - چ - ج - ب - ا

Î - J - K - L - M - N - O - P - Q - R

ر - ق - پ - و - ن - م - ل - ک - ژ - ی

S - Ş - T - U - û - V - W - X - Y - Z

ز - ی - خ - و - و - و - ت - ش - س

ئو دوو تییپن دی ژى ئه ؤ نه : (ح Ĥ ، غ X)

هندهك تییپن بنگه ی هه نه ل کیم دهیته بکارئینان ئو ژى ئه ؤ نه :

– Ŗ (ڤ) ، Ľ (ل)

هه ره سا تیا K دهنگه کی تیژ یی هه ی و بقی رهنگی دهیته نفیسین

(kh) ل بکارئینانا وان گه لهک یا کیمه بو نمونه :

ka - kha - kher - kher - ker

که - که - که - کا - کا

حمام - قطعة - اطرش - تبین - این؟

تپيڻت زمانى كوردى دبنه دو بهش:

1- تپيڻ بى دهنگ (نه بزوين): ٺه تپيڻ تڻ ڪو ددهريرين و گوتنى دا

دگرانن، ٺه وڙى ٺه ٺه نه:

تپيڻ عدههه	تپيڻ لاتيني مه زن بهچويڪ	نمونہ
ب	b B	Beran - Bab بهران - باب
پ	p P	Penîr - Dep په نير - ده پ
ت	t T	Tajî - Keft تازى - كهفت
ج	c C	Celeb - Merc جهلب - مهرج
چ	ç C	Ciya - Hirç چيا - هرچ
خ	x X	Xebat - Xux خه بات - خوڻ
د	d D	Dar - Kurd دار - كورد
ر	r R	Birîn - Ser برين - سر
ڀ	î R	Rewîn - Birn رهوين - برين
ز	z Z	Ez - Newroz ٺهز - نه وروڙ
ڙ	j J	Jehir - Roj ڙهر - روڙ
س	s S	Sal - Kiras سال - ڪراس
ش	ş Ş	Şev - Reş شهو - رهش
ف	f F	Fener - Kef فنه ر - كهف

ۋ	v	V	فيان - دهۋ	Viyan - Dev
ق	q	Q	قەر - بەق	Qer — Beq

تيپىن عەرەبى	تيپىن لاتىنى مەزن بچويك	نمونە	
ك	k	K	Kar - Reşek كار - رەشەك
ط	g	G	Gurg — Sîng گورگ - سىنگ
ل	l	L	Leş – Mal لەش - مال
ل	l	L	Zelal – Sal زەلال - سال
م	m	M	Merd – Mem مەرد - مەم
ن	n	N	Nan – Deng نان - دەنگ
هـ	h	H	Hirç – Deh ھىرچ - دەھ
و	w	W	Were – Kew وەرە - كەو
ى	y	Y	Yarî - Hişyar يارى - ھىشار

2- تيپىن دەنگدار (بزوین): ئەۋ تىپە بساناھى ژگەرويا مروۋى دەردكەفن
و ھارىكاريا تيپىن نەبزوین دكەن دا بساناھى بەینە گۆتن، تيپىن
بزوین زى دوو جورن:

أ- بزوينيت دريژ: نهو تپين يين كود دهربرين و گوتني دا دهنگي وان
دريژه و تپين بزوينين دريژ پينجن نهوژي نهفنه:

نمونه		تپين لاتيني مه زن بچويك		تپين عهرهبي
Dav – Giya	داؤ – گيا	A	a	ا
Dûr – Bûn	دوور – بوون	û	û	وو
Roj – Dihok	روژ – دهوك	O	o	و
Zêr – Dêr	زير – دير	Ê	ê	ئ
Şîr – Kanî	شير – كانى	Î	î	ى

ب- بزوينين كورت: نهو بزوينه دهربرين و گوتني دا دهنگي وان يي
كورته، بزوينين كورت ژي سي نه نهوژي نهفنه:

نمونه		تپين لاتيني مه زن بچويك		تپين عهرهبي
Ser – Der	سەر – دەر	E	e	ه ، هـ
Kurd – Kurî	كورد – كورپ	U	u	و
Dil – Sist	دل – سست	i	i	i بزروكه

• دي چهوا فان تپين خوارى ب لاتيني نغيسين:

Ew , Evro	E ، e — نهو، نهڤرو	نه
Azad , Araz	A ، a — ئازاد، ئاراز	ئا
Îvan , Îran	Î ، î — ئيفان، ئيران	ئى
Êvar , Êrîvan	Ê ، ê — ئيفار، ئيريفان	ئى
Ude ، Ure	U ، u — ئوده، ئوره	و
Omêd ، Ol	O ، o — ئوميد، ئول	ئو

• تەننەنى:

— دى چەوا تىپا (w)، (y) ب لاتىنى نەيسين.

1- هەكە بەرى يان پىشتى تىپا (و) تىپەكا بزوين هات ل وى دەمى تىپا

(و) ب نەيسينا لاتىنى دى ب (w) ھىتە نەيسين وەك:

كەو : Kew بەرى (و) تىپا بزوينە.

دەو : Dew بەرى تىپا (و) بزوينە (ە) ھاتىە.

وەرە : were پىشتى تىپا (و) تىپا بزوين (ە) ھات.

ویران : wêran پىشتى تىپا (و) تىپەكا بزوين ھات ئەوژى (ئ)یە.

2- هەكە بەرى يان پىشتى تىپا (ى) تىپەكا بزوين ھات ب لاتىنى دى

بیتە (y) وەك:

بەيار : Beyar

پەيمان : Peyman

ژيان : Jiyan

Hînî zimanê xwe bibin

Kuro eyb e, şerm e! An hînî zimanî xwe bibin an mabêjin em Kurd in. Bê ziman Kurditî ji we re tu rûmet e. Ji me re rûreşike giran e.

Pesn û şabaş û hezar pîroz ji wan re ku hînî xwendin û nivisandina zimanê xwe bûne û bi vî awayî mifta heyîna xwe xistine bêrika xwe û ji bin bandêra miletên biyanî bi der ketine.

Heyf û xebînet û hezar mixabin, nemaze ji wan re ku bi zimanên din dizanin bixwînin û binvîsin, lê hê alfebeya zimanê xwe nas nakin.

Lê ji bo hînbûnê tu caran wext ne dereng e û wextê hînbûnê li tu kesî nabore.

Yên kû bi alfebeya zimanê xwe nizanin, lê bi zimanên din dizanin, divê bizanin ku ev alfabe dê rojekê ji wan bête pirsîn. Lê kes nizane, heke ew roj dûr e an nêzîk e.

Hingê bibêjin jî em ê bielimin, li wan dê bête vegerandin: Me hêvî hebû em di te de mamostekî peyda bikin ne şagirtekî.

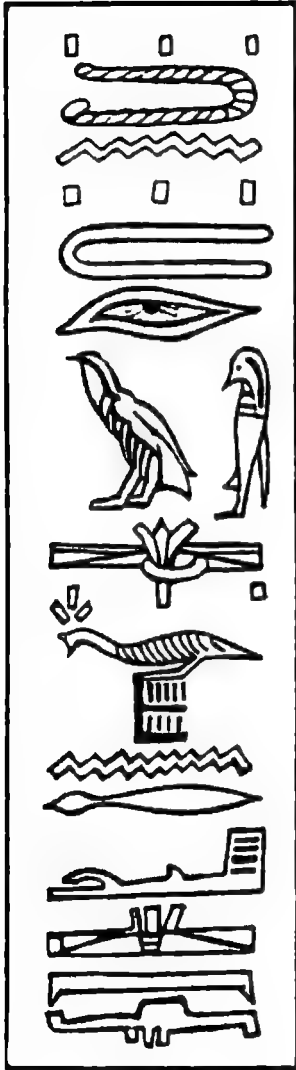
Belê bi tenê hînbûn ne besî me te. Divêt em hîn bikin jî, Her Kurd ê ku xwendin û nivîsandinê dizane divêt yê ku nazanin buelmînin. Ji Kurd ên xwenda re divêt, heke ber destên wî de Kurd ên nezan nînin, li wan bigere, wan peyda û hîn bike.

Mîn bi xwe ceribandîye, Kurdekî nezan, li gora şehrzaîya xwe, di wextekî gelek kurt da, ji pênc heta sîh roja hînî alfabeya xwe dibe.

Celadet Alî Bedirxan

Kovara Hewar ê, hejmar 27, 15 nîsan 1941

Dîroka tîpan

Mirovan, çend hezar sal berê,
bêjeyên ku di jîyana wan
de cihekî girîng digirtin,
çêkirine. Ev bêje, navên
heywanên ku nêçîra wan
dikirin an jî gîhayên ku wan ji
bo xwarina xwe berhev dikirin,
bûn.

Jîyana mirovan a sosyal hêdî
hêdî pêş de diçû.

Pewîstîyên mirovan pirtir
dibûn. Navên hemû qanûn û
peymanan, bê ku were nivîsîn, ,
bi bîranîn zahmettir dibû.

Ji bo vê yekê jî dest bi
wênenivîsê (nivîsa bi wêneyan)
kirin. Ango tiştên ku
dizanibûn, li derdora xwe
wêneyên

wan çêdikirin. Her wêneyek ji
bo bêjeyekê bû. Çend
wêneyên ku li pey hev di
rêzekê de dihatin nivîsîn,
maneya hevokekê didan.

Piştî wexteke dûr û dirêj
Yewnaniyan wênenivîs pêş de
birin. Navê alfebe yê ji herdu
herfên Yûnanî yên pêşyê, ji
((alfa)) û (beta) yê tên. Alfaba

Yûnanî bi kêmasî 2800 sal

berê hatiye nivîsîn.

Piştî, Îtalyaniyan alfabeya Yûnanî girtin û herfên wê guhartin, daku mirov bi pêûsê hêsantir binivîse. Alfabeya Latînî ku îro em bi kar tînin, bi saya Îtalyaniyan e.

Latînî, navê zimanekî ye, ku li der dora Romayê dihat peyvandin.

Cihê bikaranîna tîpên mezin

- 1- Hevok bi tîpa mezin dest pê dike.
- 2- Hemû serenav bi tîpa mazin dest pê dikin.
 - a. Navên mirovan: Şîlan, Zozan, Sorgul, Cegerxwîn, Seyid Riza,
 - b. navên coxrafi: Kurdistan, Diyarbekir, Firat. Dicle, Agrî, Mehabad, Bakur, Rojhelat.
 - c. navên miletan: Kurd, Emrîka, Alman, Ereb,
 - d. ç. navê pirtûk rojname û kovaran: Hawar, Ronahî, Evro, Çira, Ala
 - e. kurtenavên mirov û dezgehan: C. A. Bedirxan, M. M. Barzanî, PDK, PUK, PSK, PKK, NATO
- 3- Ku navên roj, meh û salan wek navên rojeke taybetî yan jî tarîxeke diyarkirî, nîşan bidin, tîpa pêşîn mezin tê nivîsîn. Yekê Gulanê, 21ê Adarê, Serê Salê, Sersal, roja Çarşemê.

Alfebeyên ku Kurd bi kar tînin

Latînî

Erebî

Kirîlî

Kurd sê alfebeyên cuda bi kar tînin; alfebeya Latînî Erebi û Kirîlî. Kurdên Kurdistanê Bakur û (Kurdistanê Sûriyê) alfebeya Latînî, Kurdên Kurdistanê Rojhelat û Başûr alfebeya Erebi, Kurdên li Komarên Sovyetistana kevin jî alfebeya Kirîlî bi kar tînin. Piştî belavbûna sîstema sovyetî, hin Kurdên Sovyetistana kevin jî dest bi bikaranîna alfebeya Latînî kirin.

Himên alfebeya Latînî ji alyê Mîr Celadet Bedirxan va hatiye avêtin. Mîr Celadet, ji sala 1919an dest bi amadekirina xebata alfebeya Latînî kirîye. wî, di 15yê Gulana sala 1932an de di hejmara pêşîn ya kovara Hewarê de dest bi belavkirina alfebeya Kurdî a Latînî kirîye. Loma ji alfebeya Kurdî ya Latînî re ((alfebeya Hewarê)) yan jî alfebeya Celadet Bedirxanî)) jî tê gotin.

Alfebeya Latînî, alfebeyeke fonetîk e, ango her tîpek îşareta dengê ye û Ji alfebeyên din baştir bersiva dengên zimanê Kurdî dide.

Beşekî pir piçûk ji Kurdên ku alfebeya Kurdî ya Latînî bi kar tînin; di şûna tîpa ((î)) de ((i)) û şûna tîpa ((i)) de ji ((1)) ya tirkî bi kar tînin.

Nimûneyên nîvîsandinê bi sê alfebeyên cuda:

Kurd
Кۆрд

Kurdistan
Кۆрдыстан

Kurdî
Кۆрди

کوردی کوردستان کورد
Welatê me Kurdistan e. Zimanê me Kurdî ye.
Велате мә ҚордыстаН ә. ЗьмаНе мә Қорди йә.
وەلاتی مە کوردستانە زمانی مە کوردیە

Tabloya alfebeyên ku Kurd bi kar tînin

Latînî	Kurdî	Erebî		Latînî	Kurdî	Erebî
A	А	ا		M	М	م
B	Б	ب		N	Н	ن
C	Щ	ج		O	О	و
Ç	Ч, Ч	ض		P	П, П	ث
D	Д	د		Q	Q	ق
E	Ә	ة		R	Р	ر، ر
-	Ә	ع		S	С	س
Ê	Е	ى		Ş	Ш	ش
F	Ф	ف		T	Т, Т	ت
G	Г	ط		U	Ӧ	و
H	Һ	ه		Û	У	وو
H	Һ	ح		V	В	ظ
I	Ь	-		W	W	و
Î	И	ى		X	Х	خ
J	Ж	ذ		-	Г	غ
K	К	ك		Y	Й	ى
L	Л	ل، ل		Z	З	ز

Zaravayên Kurdî

Zimanê Kurdî ji çend zaravayan pêk hatye. Wek:
Kurmancî, Soranî, Goranî, (Bacelanî, Hewramanî), Feylî û
Dimilî (Kirmanckî/Kirdikî/Zazakî).

Ji van zaravan çend hevok:

Kurmancî

Navê min Delal e.
Navê min Serdar e.
Ez Kurd im.
Ez jî Kurd im.

Zimanê min Kurd ye.
Welatê min Kurdistan e.

Soranî

Nawî min Delal e.
Nawî min Serdar e.
Min Kurd im.
Minîş Kurd im.

Zimanî min Kurd ye.
Welatî minKurdistan e.

Dimilî

Nameyê mi Delal a.
Nameyê mi Serdar o.
Ez Kurd a.
Ez zî (jî, kî) Kurd a.

Ziwanê mi Kurdî yo.
Welatê min Kyrdistan o.

Goranî (Hewramî)

Namo min Delale nî.
Namo min Serdar a.
Min Kurd na.
Minîş Kurd a.

Ziwanê min Kurdî ya.
Wilato min Kurdistane nî

TÎPÊN LATÎNÎ Tîpên mezin

TÎP		Nimûne
عەرەبی	لاتینی	
A	ا	AV - ARAZ - ZAVA
B	ب	BARAN - BERAN - BAB
C	ج	CAN - BACAN - BAC
Ç	چ	ÇAV - ÇEMÇEMAL - HIRÇ
D	د	DAR - DIDAN - KED
E	ه	ELIND - SERWER - WERE
Ê	ئ	ÊVAR - ŞÊR - SÊ
F	ف	FIND - BEFIR - MAF
G	گ	GUND - SEGVAN - GURG
H	ه	HEWAR - BERHEM - GEH
I	ی بەرزە	DIL - BIR - MIR
Î	ی	ÎNÎ - NARÎN - KENÎ
J	ژ	JAJÎ - JIN - BEROJ
K	ك	KANÎ -BAKIRMAN- KERKÛK
L	ل	LÊV - MELEVAN - LAL

M	م	MASÎ - KEMER - ÇEM
N	ن	NAN - KENDAL - HAVÎN
O	و	OL - ÇOL - DO
P	پ	PENCER - SIPNE - LEP
Q	ق	QEL - ŞEQLE - BEQ
R	ر	RASTÎ - KARWAN - RÊBER
S	س	SAHÎ - KESER - BES
Ş	ش	ŞERMÎN - BIHEŞT - ŞOŞ
T	ت	TEVIN - KURTAN - KEFT
U	و	KURD - HUNER - GUL
Û	وو	SÛR - PÛR - DÛR
V	ڤ	VALA - KEVIR - ÇAV
W	و	WERÎS - PERWER - KEW
X	خ	XANÎ - DILXAZ - ÇUX
Y	ی	YAR - PEYMAN - MEY
Z	ز	ZÎNDAN - KARZAN - HÊZ

A

AGIR

AŞ

AQAR

SAVAR

HEJAR

HIŞYAR

DAR

SEWDA

ZAVA

ALA

ME ALAYÊ KURDISATN Ê BILIND KIR.

AQARÊ ME GELEK YÊ MEZINE.

GELEK AV YA LI WELATÊ ME HEY.

B

<u>B</u> ALEFIR	<u>B</u> AHOZ	<u>B</u> EFIR	BALEFIR
DIL <u>B</u> ER	ZE <u>B</u> EŞ	NAL <u>B</u> END	
BAB <u>B</u>	ŞEB <u>B</u>	KERB	

BÊRÎVAN YÊ PEZÎ DI DÛŞIN.

DILBER KIÇEKA ZÎREK E.

RÊZGIRTÎNA MIROVÊT SEQET TIŞTEKÊ FERE.

C

COTYAR

CIWAN

CULEMÊRG

BACAN

GENCÎNE

BINCAN

COTYAR

BAC

GENC

MERC

CULEMÊRG BAJÊREKÊ XOŞ E.

AXA KURDISTANÊ GENCÎNEKA MEZINE.

DI ŞERÊ PÎS YÊ BIRAKUJYÊ DA, MUXABÎN GELEK
GENC HATINE KUŞTIN.

Ç

ÇÎÇIK

ÇEM

ÇERİ

ÇİYA

PARÇE

BERÇEM

NÛÇE

HIRÇ

PIRÇ

MAÇ

EZ HERDEM GUHDARÎYA NÛÇA DIKEM.

PIRÇA GULISTANÊ GELEK YA CIWAN E.

KERKÎK PARÇEKA GIRINGE JI KURDISTANÊ.

D

DIDAN

DASÎ

DEHOL

HAYDAN

KENDDAL

HEWDAN

DARKOKE

MERD

DERD

KURD

*(DIDAN ÊŞAN DERMAN KÊŞAN).

MUXABIN MILLETÊ KURD HOSA PERÎŞAN Û

BENDEWAR BOY.

GELÎ KURDA BAŞ BIXÎNIN XANDIN DERMANÊ

DERDÊ MEYE.

* Gotina mezinaye

E

EM EVRO EVÎN **BALINDE**
SERWER BENDEWAR MERD
WERE BIGIRE HERE

EM BI BIRATÎYÊ DÊ BI SERKEVÎN.

EVRO GELEK KURD YÊN DERBEDER BÛYÎN.

*(HERE RÊKÊ BILA YA DÎR BÎT,
HERE BORÎ BILA YÊ KÎR BÎT,
KIÇÊ BÎNE BILA YA PÎR BÎT)

* Gotina mezinaye

Ê

ÊVAR

ÊME

ÊWE

ŞÊV

ŞÊR

LÊLAV

XÊ

KÊ?

SÊ

DUHÎ ÊVAR Î GELEK GELEK BEFIR BARÎ.

XUZÎ CAREKA DÎ MIN SÊVÊT BERWARÎBALA

XARBANEVE.

SÊ MIHVAN HATINE MALA ME.

F

FENER

FERSET

FERMAN

FÎTİK

KEFTIN

HINGAFTIN

HEFBER

MAF

DAF

RAF

ZANÎN BO MILLETÎ FENERE .

ÇI ŞOREŞ BÊ ZANÎN SERNAKEVIN.

MAF NAHÊTE DAN DIHÊTE SITANDIN.

G

GUH

GERIM

GAVAN

CEGER

HEVGIR

XEMGÎN

DENGG

RENGG

ŞENGG

GOL

GAVAN ÇÛ BER GARANÊ.

MIROVÊ DERBEDER YÊ BÊ BUHA YE.

(DENGÊ DEFÊ JI DÎRÊ XUŞE)

H

HINAR

HEVAL

HÎVÎ

HESIP

BEHÎDAR

SÎHWANE

SAHÎ

DEH

GEH

MiH

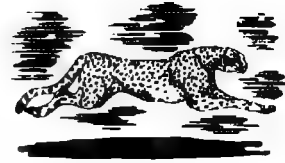
*(HÎVÎ BI HÎVÎ ÇÎV E DERMÂNÊ ÇÎVÎ).

EVRO ASMANÊ SAHÎ YE.

GORGA DU MÎH Û BIZNEK XARIN.

* Gotna mezinaye.

I

DIR MİN BİR
KİRİN MİRİN BİRA PILING
ZİNAR DİNDİK KURDİSTAN

WÊ DILBERÊ DILÊ MIN BIR.
KURDISTAN WELATEKÊ BÊ XUDA NE.
* (BIRA BIRA YE, BAZAR YÊ CUDAYE).

* Gotna mezinaye.

Î

ÎNÎ

VEJÎN

REVÎ

ȘÎNÎ

BIRÎN

KEVÎ

ÎNCA

GIRÎN

NEVÎ

DÎKIL

NAZDAR Ê BO MIN XARIN ÎNA.

BRÎNDARÊT ME ÇÊBÛNEVE.

DIJMIN DI ŞERÎ DA REVÎN.

J

JAJÎ

JÎN

JEHIR

BIJAR

HEJAR

DIJMIN

QIRÊJ

DIRÊJ

PIRBÊJ

JÎJÎ

JAJÎ YÊ ZOZANA GELEK YÊ XOŞE.

SED MUXABIN SERKÊŞÊN ME BAWERYA XU BI
DUJMINA ÎNA.

HAVÎNÊ ROJ DIRÊJ DIBIN.

K

KANÎ

KERKÛK

KESER

KÊTIK

DILKÊS

ÇEKDAR

SERKAR

ÇOK

KEVÇIK

BÛK

KERKÎK DILÊ KURDISTANÊ YE.

XAME ÇEKEKÊ KARÎGER E.

BÛK LI ZAVAY PÎROZ BÎT.

L

LANDIK

LÊV

LAL

LÊLAV

SILAV

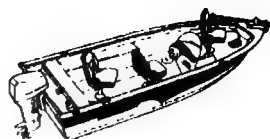
MILXAF

BELEM

SAL

ÇAL

MAL

EW LANDIKA ZÊRÎN BÎTIN YA KU LEYLA ZANA
TÊ DA HEJANDÎ.

SILAV BO HEMÎ KURDÊN DILSOZ.

EVE PÊNÇ SAL E MEMO LI ELMANYA Û XÊZANÊ
WÎ LI DUHOK Ê.

M

MAR

MASÎ

MÊRDÎN

ZÊMAR

ÇOMAN

XÊMGÎN

MAR

KELEM

BELEM

HELIM

*(YÊ BIÇÎTE BER MASIYA DÊ ŞELÊ WÎ TER BÎTIN
ÇOMAN BAJÊREKÊ XOŞ E.

EZ BI BELEMÊ JI RÎBARÊ XABÎRÎ DERBAZ BÛM.

* Gotina mezinaye

N

NIHAL

NERIM

NIZIM

RONDIK

RONAHÎ

SENGER

NERGİZ

XEMREVÎN HINDIRÎN

ŞIRÎN.

*(ÇI KESÊ BILIND BIFIRÎTIN DÊ NIZIM KEVÎTIN).

RONDIKÊT MIN BO ZAROKÊN ŞEHÎDA DIHÊNE

XARÊ.

*(ŞIRÎN YA DARÊ JI BELGANE).

* Gotina meziaye

O

OL

DEHOL

KALO

OMÊD

ROJ

BO

OF

DOZ

BABO

ROJ

OMÊD MELEVANEKÊ ZÎREK E.

ROJ BO ROJ Ê KURDISTA BAŞÛR XOŞTIRE.

BO TU HARÎKARIYA HEJARA NA KEY?

P

PÎR

PENÎR

PİRTÛK

KEPEN E

SİPNE

ÎPRAX

DÎPIŞK

ÇEP

DEP

LEP

PÊTIVYE MIROV GELEK PERTÛKA BIXÎNÎTIN.

KEPENÊ ŞIVANÎ GELEKÊ STÎR E.

MIN TEXTEKÊ DEPÎ YÊ HEY.

Q

QEL

QELS

QAMÎŞLO

ÇEQEL

SEQLE

FEQE

BEQ

BEQ

REQ

LEQ

MIN MIROV Ê QELS NEVÊTIIN.

FEQYÊ TEYRAN HOZANÊT XOŞ VEHANDÎNE.

*ÇI ÇEM BÊ ÇEQEL NABIN.

* Gotina meziaye

R

RONAHÎ

RÊBER

REZ

KARZAN

KARWAN

GIRÎN

BERAN

SERU

BERU

SERWERU

* RÊBERÎ ÇÊTIRE JI RÊNCBERIYÊ.

KARWANÊ ŞEHÎDA WELAT RÊZGAR KIR.

BER LI CIHÊ XO YÊ BI QEDRE.

* Gotina meziaye

S

SAHÎ SAVAR SÊWÎ
 SERSING KARESAT SOSSIN **SIHWANE**
 KIRASDAS GARS

EVRO ASMANÊ SAHÎ BÛ.
 SERSING HAVÎNGEHEKA KURDISTANÊ YE.
 BAPÎRÊN ME NANÊ GARISÎ DIXAR.

S

ŞIVAN

ŞORES

ŞEV

ŞOREŞVAN PÊŞREW

AŞTÎ

ZIRÎPOŞ

GAMÊŞ

ÊŞ

BAŞ

ŞIVAN PERWER ŞOREŞVANEKÊ BIHA GIRAN E.

ŞOREŞÊN KURDA HER DI BERDEWAMIN.

MIROVÊ BAŞ HER YÊ SERBILIND E.

T

TEVINTALAN

TEŞÎ

PATE

ÇETE

KEFTIN

TIRAZÎ

SERKEFTI

SIRT

COTI

LI ROJÊN ENFALAN DIJMINA GELEK TALAN Ê ME
BIR.

CELVAN JI SERÊ DARA GÛZÊ KEFT.

COTYAR Ê ÇÛYE NAV COT Î.

U

<u>UTÎ</u>	<u>DU</u>	<u>UR</u> MANA	
K <u>UR</u> D	D <u>UJ</u> MIN	G <u>UR</u> C	<u>UTÎ</u>
T <u>U</u>	K <u>U</u> LAV	K <u>U</u> ŞTIN	

MIN CILKÊT XO UTÎ KIRIN.

SEROKÊT KURDA GELEK CARA BAWERIYA XO BI
DUJMINA ÎNAYE Û PAŞÎ GELEK PÊŞEMAN BÛYNE.
TU ÇICARA QENCYÊ JI BÎR NEKE.

Û

RÛBAR

DÛR

ŞÛR

ŞÛK

ÇÛN

HEMÛ

KEPÛ

HÛN

PÊDVYE ÇI CARA ÛCAX BI ŞER NE ÇIN.

RÛBARÊN KURDISTANÊ GELEK DIBOŞIN.

EVRO MÊHVANÊN ME ÇÛNEVE.

V

VIZIK

VEJÎN

VALA

GEVER

TEVINHEVGIR

ÇAV

NAV

SILAV

SÊV

NESAXÊ ME PÎÇEK VEJÎ VE.

NAZDAR BAŞ TEVNÎ DIKETIN.

SILAV BO DILSOZÊT RÊKA AZADI YÊ.

W

<u>W</u> ELAT	<u>W</u> ERE	<u>W</u> ERAR	WERDEK
BA <u>W</u> ER	HE <u>W</u> DAN	DE <u>W</u> AR	
KE <u>W</u>	XE <u>W</u>	DE <u>W</u>	

*(ŞAM ŞEKIRE LÊ WELAT HER ŞIRÎNTIRE).

ÇICARA BAWERÎ YA XO BI DUJMINÎ NE ÎNE.

*(EGER ÊKÎ ÊK NEVÊTIN XEWNÊT NEXOŞ PÊVE
DIBÎNÎT).

* Gotina mezinaye

X

XEBAT

XANÎ

XARZA

MUXABÎN

SAXLEM

SEXBÊR

XALXALOK

KELEX

PELEX

ÇERX

*(XALA XARZA RAKIRÎN, MAMA BIRAZA BÎN AX KIRÎN).

AGIR ZÎ BERDIBÎTE PELEXÎ.

DUJMINÎ KELEXÊT XO HÊLAN Û REVÎN.

* Gotina mezinaye

Y

YAD

YARÎ

YEMAN

NEYAR

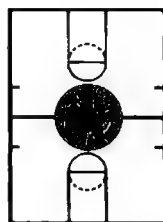
SÎYAR

LEYLAN

MEY

WEY

KEY?

YARÎGEH

LEYLA Y Û RÊZGARÎ YARÎ KIRIN.

GELEKÊ HIŞYAR BE JI NEYARÊ Xo.

WEY XUZÎ MIN DÎTÎ KURDISTAN BÛYE DEWLET.

Z

ZINAR

ZANA

ZiViR

KZIR

HZIR

HZAR

ZENGiL

WERZ

BERZ

DERZ

PÊTIVIYE EM GELEK RÊZGIRTINÊ BIDEYNE
MIROVÊN ZANA.

EVE DU ROJE BARAN NEHATYE ERDÊ KIZIR BÛY.
BIHAR XOŞTIRÎN WERZÊ SALÊ YE.

RAHÊNAN راهینان

1- فان په یقین ل خاری ب تپین لاتینی بنفیسه:

ناشتی، نه ورۆز، گیابه ند، ئیثار، پېشمه رگه، گوند، ئه فراز، وه لآت،
زنار، ئازادی، یاری، کوردستان، رۆناک، ره شه نبیر، ئیقان، شه مال،
چیا، دهوله مه ند، جه رگ، قولنگ.

2- ئه فان په یقین بگوهره سه ر تپین ئه ره بی:

DASTAN,	AMÊDÎ,	SERHILDAN,
NÊRGIZ,	EYAZ,	NÊÇÎRVAN
DILDAR,	ŞERMÎN,	ÇEMÇEMAL,
RÊNCBER,	QAZAN,	KURDAYETÎ,
PEŞÎMAN,	XUNAV,	DÎMOKRASÎ
PERWÎN,	AKRÊ,,	MIROVAYETÎ,
EVRÎK,	SERKEFTIN,	ROJNAMEVAN,
ÎPRAX,	KEDXUDA,	QAREMANÎ,
PÊŞKEFTIN	CANDA	ŞEHRÎVAN

3- ئەفان ھەفوکا ب تېپىن لاتىنى بنقىسە:

- دھۆك باژىرەكى كەفنى كوردستانى يە.
- ئافەدانكرنا كوردستانى ئەرکەكى نىشتەمانى يە.
- ئەز خەلكى باژىرى مەبادى مە.
- مللەتى كورد مللەتەكى ئاشتى خوازە.
- پەرلەمان بەرھەمى خوپنا شەھیدانە.
- جوتيارى رەزى خۇ سەخبىزكر.
- شەرى برا كۆزى زىانەكا مەزنە بۇ مللەتى.
- لژىر سىبەرا حوكمەتا كوردستانى خەلك ئازادە.
- كەس ب خوزيا ناگەھتە باقى كەزىا.
- ئىقارى دى چمە سەيرانگەھا مىرگا درىژ.

4- فەفوكىن ل خارى بگورە سە تېپىن عەرەبى:

- NEWROZ CEJNA KURDA YE.
- EVRO KURD DI AZAD IN.
- LI SALA 1969 DUHOK BO PARÊZGEH.
- KURDISTAN WELATEKÊ ŞÎRÎN E.
- *(EZMAN DRÊJ DARKOKÊ SERÊ XUDANIYE).
- NÊÇÎRVANÎ DU KEW KUŞTIN.

- *(BERXÊ NÊR BO SER BIRÎNÊYE).
- SERHILDAN BERHEMÊ XÛNA ŞEHÎD AYE.
- HÎVYA ME SERKEFTINA MILETÎ YE.
- EVRO HEMÎ CÎHAN MİLLETÊ KURD NAS
DIKETIN.

* Gotina mezinaye

5- ئەۋان گوتىنن مەزنا ب تىپىن لاتىنى بنقىسە:

- ترانە دىنە مزانە.

- داۋەتا مىرا، گرى ل فەقىرا.

- كوند ژى براىى بازى يە.

- تىشت ب كىمى يى خۇشە.

- كەو ۋەلاتى خۇ ژېير ناكەت.

- كەس ژېەر بەلا خلاس نابىت.

- قەبرى سوارا ھەر يى كۇلايە.

- سەرى لېەر مەتا بلا بچىتە زيارەتا.

- مەن ئەۋ چافە بۇ ھەندى نەكلداينە.

- شولكەرى خۇبە خوشتەيى خەلكى بە.

- شوينا شىرا رويى لى دكەن گىرا.

- نه‌گەر چه‌ق ره‌قا ژ کابانیا مالی هات برسا میثانی دشکینت.

- چیر چیرا ده‌ینداری نه‌خوشره ژ پیغه‌دانا کوره‌ماری.

- سه‌د سال بینه سه‌ر ساله‌کی، فیل ناکه‌فیته سه‌ر کیله‌کی.

- هه‌تا نیفا ده‌ستی ره‌ش نه‌بیت، تاما ده‌فی خوش نابیت.

6- فان گوتننن مهزنا ب تپپن عه ره بی بنفیه:

- KEWÊ BAŞ DI HÊLÎNÊ DA DIYAR E.
- HEMÎ GULA BÊHÎN JÊ NAHÊT.
- MIRÎN FER E BEHÎ QER E.
- NANÊ MIROVÎ BELA SERÊ MIROVÎ YE.
- YA DÎL BÊJÎT PÊ NEŞÊT VEŞÊRÎT.
- HER ÊK DÊ NANÊ BEXTÊ XU XUT.

7- ئەفئە ھوزانا ل خاری ب پیتین لاتینی بنقیسە:

لِیْف

قاجاخ

ئەوان ئیش و

نەساخییت بو من دېنە

ھیرش و گەف

جوتی ئەوان

سۆرە لیفا

ل من بوینە

کویزییت سیفا

چ جارا دلنادەم

بخوم

ھەر دی میژم

پارچە ھوزانا

پی بیژم

وان ژى

پېښوازی ههیه

ههردهم بهرههؤ

ژ بو بهرهفانی کرنی

بهرامبهری

GOTINÊN MEZINAN

1- Eger bo welatî ne bîye gulzar bo miletî ne be seyê har.

1- نه‌گه‌ر بو وه‌لاتی نه‌بی‌ه گولزار بو ملله‌تی نه‌به سه‌یی هار.

2- Kewê nêçîrê dimê wî yê xar e.

2- که‌وی نێچیری دمی وی یی خاره.

3- Dara xuzlya ya hişk e.

3- دارا خوزیا یا هشکه.

4- Heta serê tena ne êşît mêranî li mirovî dîyar na bît.

4- هه‌تا سه‌ری ته‌نا نه‌ ئێشیت می‌رانی ل مرو‌فی دیار نابیت.

5- Bi xilmetê dê gehye dewletê.

5- ب خلمه تی دی گه هیه دهوله تی.

6- Eger Gurg neman nanê sa dê biryêt.

6- نه گهر گورگ نه مان نانێ سا دی برییت.

7- Goştê mêra ne bi kêşan e ne bi pîvan e.

7- گوشتی میرا نه ب کێشانه نه ب پێغانه.

8- Hevdey kanûnê beref havînê, hevdey xizîranê berev zivistanê

8- هه فده ی کانینی به ره ف هافینی، هه فده ی خزیرانی به ره ف زفستانی.

9- Şolêt jinka bîst û çarin du jê diyarin ew jî nan û girarin.

9- شولیت ژنکا بیست و چارن دوو ژێ دیدارن نهوژی نان و گران.

10- Av dinîvît belê dijmin na nivît.

10- ئاؤ دنفیت به لێ دژمن نا نفیت.

11- Rûtê cihê xo be neku dewlemendê cihêt xelkî.

11- روویتی جهێ خوبه نه کو دهوله مندێ جهیت خه لکی.

12- Eger nanê mirovî di çantika xelkî da bîtin mirov her yê bîrsî ye.

12- نه گهر نانێ مروفی دچانتکا خه لکی دابیت مروف هه ر یی برسیه.

13- Bimre bi ser bilindî belê ne jî bi ser şûrî.

13- بمره ب سەر بلندی بەلێ نهژی ب سەر شووری.

14- Eger mêr mêr bît, bila xencer kêr bît.

14- ئەگەر مێر مێر بیت بلا خەنجەر کێر بیت.

15- Destê bîyanîya bo mar gestinê yê baş e.

15- دەستی بیانیایا بۆ مار گەستنی یێ باشه.

16- Bihara bê baran Pez hêla bê çerwan.

16- بهارا بی باران پەز هێلا بی چەروان.

17- Hîvî wekî sitêrekê ye hindî şev tarî dibît ew pêtir
geş dibît.

17- هه‌ی‌ی وه‌کی ستیره‌کی یه هندی شه‌ؤ تاري دبیت ئەو پتر گەش
دبیت.

18- Eger goşt yê girane, nexwarn ya erzan e.

18- ئەگەر گوشت یێ گرانه نه‌خوارن یا نه‌رزانه.

19- Çirayê azadîyê kêrn dibît belê na vemiryêt.

19- چرایێ ئازادیی کێم دبیت بەلێ نا فه‌میری‌ئێ.

20- Biv biv ji pêvedanê nexoştir e.

20- بڤ بڤ ژ پڤه دانئ نه خوشتره.

21- Şam şekir e welat şirîntir e.

21- شام شه کړه وه لآت شرینتره.

22- Yê ne xarî bi simbêlave may.

22- یئ نه خاری ب سمبیلافه مای.

23- Şêr şêre çi jin e çi mêt e.

23- شیر شیره چ ژنه چ مېره.

24- Eger hevalê te bu av nede naf.

24- نه گهر هه فال ته بو ناو نه ده ناف.

25- Heta li ser desta bi rêve neçî qadrê piya nizanî.

25- هه تا لسه دهستا برېښه نه چي قه درئ پي يا نزانئ.

26- HÎVÎ BI HÎVÎ, ÇÎVE DERMANÊ ÇÎVÎ.

26- هڤي ب هڤي، چيښه دهزمانئ چيڤي.

27- Ez çiya tu çiya gulik ma bê giya.

27- ئەز چيا تو چيا گولك ما بى گيا.

28- Sê kidyê heyin li dinê

Êk ewe diçîte rêka bi tinê

Yê dî ewe li jêhelya dikêşît tîtinê

Yê sê ew yê dikevîte bin hikmê jinê

28 سى گدييت ههين ل دنى

ئىك ئەوه دچيته رىكا ب تنى

بى دى ئەوه ل ژيههليا دكيشيت تيتنى

29- كەراوا خۇراوا نەكەرا دل كەسەرا.

KERAWA XORAWA, NEKERA DIL KESERA.

30- دەستى ب تنى دەنگ ژى ناھىت.

DESTÊ BI TINÊ DENG JÊ NAHÊT.

سالناما كوردی

عربی	Soranî	Behdîni
آذار	(Axlife - Xakelêw)	Adar - Nevroz
نيسان	Banemir	Nîsan
مايس	Cuzerdan	Golan
حزيران	Pûşper	Xizîran
تموز	Xermanan	Tîrmeh
آب	Gelawêj	Tebax
أيلول	Miştaxan—Rezebar	Îlun
تشرين الاول	Gelarêzan	Çîrya (Pêşî) êkê
تشرين الثاني	Sermawez	Çîrya (Paşî) dûyê
كانون الاول	Befranbar	Kanîna biçûk
كانون الثاني	Rêbendan	Kanîna mezin
شباط	Reşeme	Sibat

EY REQÎB

EY Rerîb, her mawe qewmî Kurdziman
Nayşikênê danayî topî zeman

Kes nelê Kurd mirduwe, Kurd zînduwe
Zînduwe qet nanewê alakeman

Ême roley rengî sûr û şoriş în
Seyrîke xwênawîye rabirdûman

Ême roley Mîdya û Keyxusrew în
Dîniman e, ayînman her nîştiman

Çend hezar lawanî Kurdî nere şer
Bûn be qurbanî, hemûyan nêjiran

Lawî êstaş hazir û amad ye
Canfida ye, canfida ye, canfida

Lawî Kurd helsaye ser pê wek dilêr
Ta be xwên neqşî eka tacî jîyan

DILDAR (1918-1948)

Torê Kurdî

Mebest û eger ji torê, ew gotin û peyv û cewahir û durêt ciwanin ewêt ku ji lêvêt her hozanvanekî derdikevin yan torevanek dadrêjîte ser kaxezê.

li vêre ez dê bi kurtî torê Kurdî deme nîyasîn.

Qonaxê Torê Kurdî:

- 1- **Qonaxa Êkê**: Ji kevin da ta ku çerxê heftê zayînî.
- 2- **Qoaxa Duyê**: Ji çerxê heftê ta ku çerxê hevdê zayînî.
- 3- **Qonaxa Sêyê**: ji çerxê hevdê ta ku roja evro.

EHMEDÊ XANÎ

Binav û dengtirîn hozanvanê kevnê Kurd e, gupîtka hozana Kurmanc ya jorî ya girtî .

Nav û dengên Xanî digel { Mem û Zînê } tuxîbêt welatî yê birîn û li cîhanê yên deng veday.

Seydayê bi nav û deng Ehmedê Xanî yê nemir, béguman wekî babekê gelekê dilsoj, cerg û hinavsoî û xemxorê milletê Kurd yê şepirze, belngaz û bê xudan bûye:

Kirên ji dil û hinavan hatiye ji bê kesîya milletê xo , ji ber hindê hêz û vejen, hiş û hizir û bîr, desthatin û jêhatina xo ji bo qurtalkirin û rizagarkirina milletê xo yê Kurd yê bê kes û bê semyan mezixandîye.

Armanc û hîvî û omêda wî ji livîn, werarê, berhevkirin û berdestkirina jîn û jîyareka serferaz û serbilind ji bo milletê Kurd bûye.

Daku Kurd jî wekî gelên çar kinar yê ku ne ji wan pêvehatîtir û jêhatîtir bişê (bikarî) şûnewarê bab û bapîran biparêzît, ziman û tor û roşenbîrya Kurdî roj bo rojê pêşve bibet, da ku milletê Kurd di gel milletê çarkinar û cîhanê hemî bizav û xebata xo bikene êk ji bo tenahiye û aşîye û pêşdaçûna mirovayetîye. Ku hemî pêkve milê xo bidene êk, rê li ber zordar û xwînmeja bibrîn ku neşên bi çu reng û awayan berê xuha me bixun, westyan û mandîbûna pale û rêncberan bixûn.

Seydayê mezin Xanî yê nemir bi çavekê dûrbîn berê xo daye gelê Kurd, dîtîye ku bi rêka nehêlana nezanîne û xem ji zimanê makê û şûnwarê Kurdî. Xanîyê gelê Kurd dişet kesatîya xo biparêzît ku gelekê cudaye ji gelêt di; Sexletê xomalî yên ku gelekî ji yê di cuda diken di nav milletê Kurd da ji hene .

Her ji ber hindê jî (Mem û Zîn) ya rengîn çîroka serbestîya milletê Kurd vehîna; têda êş, derd, jan û egerêt paşvemana milletê Kurd di dibaca wê da danan. belê bi dananeka hind ya Şehrezane û pisporane, tu xo dibêjî wênêkê fotogirafiye wesa dûr û xuya kirye; dest û darê milletê Kurd têda dijî û rê çewa ji wî dest û darî diçine dest û darekê di yê pir hiner û rûmetî û serferazî danaye.

Jîna Xanî:

Xanî yê nemir dîroka bûna xo ya gotî, di hozaneka xuda dibêjîtin:

Lewra ku dema ji xeybê fekbû

Tarîx hizar û şêst û yek bû

anku bûna wî dikevît berambrî sala (1650) zayînî.

navê wî (EHMED kurê ŞÊX ILYAS)e ji êlê XANIYAN li bayezî dê yê ji dayk bûy.

Wî li van cihan {mizgefta Miradîyê li **Bayezîdê, Exlat, Orfayê û Bitlîsê**} xandina xo birîye serî. Sera Bexda û Misrê daye û heca xo kirîye.

Mirina Xanî kesê nedizanî kîj sal bû heta Xudê jê razî (Elaeddîn Sucadî) di pertûka xo da (Mêjûy edebî Kurdî)

di berperê 217 gotî sala (1119) mişextî, Xanî çûye ber dilovanya Xuday li gor nivîsîna li ser pîstê destnivîsa Mem û Zîn a Xanî ya li nik wî ya gotî { طار خانی الی ربہ } anku Xanî firî bû layê Xudê. Eve bi hijmara tîpê (ئەبجەدی) diket sala (1119) mişextî beramberî sala (1707) zayînî ; anku ew 57 sala yê jîyay nûke gorê wî yê li Bayezîdê wekî mezarekî xelik qest dikenê.

Hozanvanê me (Belaxe بلاغه) û (Nehu نحو) û (Serif صرف) yê xwandin şehrezayeka mezin tê da hebû, hindî bêjî hêj wêvetir bû.

Xanî ji bilî zimanê Kurdî gelek yê şehrezabû di van zimana da:

Turkî û Erebi û Farsî û hozan pê di vehandin.
Dastana wî (Mem û Zîn) 2661 rêzin, hemî laya vedgirîtin:
Niştîman perwerî û Ayînî û Evînî û Felsefe û Saluxdan
(وصف)... htd.

Çunkî Mem û Zîn dastaneka gelek bi nav û deng e, lewma ya hatiye wergêran bo van çend zimanê bîyanî:

1) Ros 2) Firensî 3) Ingilîzî 4) îtalî 5) Erebi
Ji berhemê Xanî:

- 1) **Mem û Zîn {dastan}.**
- 2) **Nû bihara zarokan {Ferhenk Kurdî-Erebî}.**
- 3) **Eqîde û Îman.**
- 4) **Xezel û Qesîde.**

Parçek ji dastana Mem û Zîn î ya Ehmedê Xanî:

Ger dê hebûya me padişahêk
Layiq bidîya xwedî kulahek

Tayin bibûya ji bo wî textek
Zahir vedibû ji bo me bextek

Hasil bibûya ji bo wî tacek
Elbette dibû me jî rewacek

Ger dê hebûya me îttîfaqek
Vêkra bikira me îmqiyadek

Rom û ereb û ecem bi temamî
Hemûyan ji me ra dîkir xulamî

Tekmîl dîkir me dîn û dewlet
Tehsîl dîkir me îlm û hîkmet

CIGERXÎN

Bilbilê Niştimanî, dixtorê êş û janêt milletê Kurd sêwiyê bab nedîtî, Şivanê bilîl xuş, zengila serbexuyê agirê Kurdistanê, helgirê meşxela azadîyê, evîndarê Kurdistanê, daxazkerê duza xu Cigerxîn li sala (1903) li gundê Hesar ê li Kurdistana Turkiya Ji dayk bûye, navê wî (Şêx Mûs) babê wî (Hesen Mihamed)je.

Piştî mirna babê wî digel xîşk û birayên xu Hesarê bicih di hêlît u qesta bajêrê (Amûde) diket.

Jiyê (Şêx Mûs)î yazde sal bûn demê dayka wî çûye ber dilovaniya xudê, evê jî gelek kar têkire ser.

(Şêx Mûs) her ji zarukanîya xû tûşî jiyana derbideryê û renc kêşanê dibît û sexmeratî peydakirna pariyê nanî neçar dibît xulamîniya dewlemend û kedxuda biket.

(Şêx Mûs) li gundê dêrîk li nêzîkî Mardînê dest bi xandinê kir, paşî li hemî Kurdistanê geriya û li kêrê guh melayakê baş biba da qest ketê û linik xînît, seydayê Cigerxîn hozan kire rêyek bo vî milletî da zû bigehîte paşerojeka geş û hozaneka rast û paqij pêşkêşî gelê xû biket belê bi ewa di hozanêt xoda daxaz kirî şad nebû ew bo li roja 23/10/1984 li bajêrê (Stokhulim)ê li walatê Siwîd ê xatra xo ji vê dunyayê xast û çû ber dilovaniya Xudê.

berhemêt Cigerxînî evene:

- 1- Dîwana pêt û birosk li sala 1945 li Şamê hatiye çapkirin.
- 2- Dîwana sewra Azadî li sala 1954 li Şamê hatiye çapkirin.
- 3- Kîme EZ li sala 1973 li Beyrûtê hatiye çapkirin.
- 4- Dîwana ronak li sala 1980 li Siwîdê hatiye çapkirin.
- 5- Dîwana Zend Avêsta li sala 1981 li Siwîdê hatiye çapkirin.
- 6- Dîwana Şefeq li sala 1982 li Siwîdê hatiye çapkirin.
- 7- Dîwana Hivî li sala 1983 li Siwîdê hatiye çapkirin.
- 8- Dîwana Aştî li sala 1985 li Siwîdê hatiye çapkirin.
- (Cigerxînî)î rê nîşa kiça kurda da, da paşeroja xu bizanît û di bêjît:

Ey kiçê rabe bixîne da tu serbest her bijî

zû ji xew tu ser helîne bes bimîne bê mejî

rêncbera hundir tuy tim rind û jî

û zana be bo te pêtir her divêtn xîndewarî û paqijî

ger nexînî kes ji bo me eş û derman na kujî.

EHMEDÊ NALBEND

Bilbilê çiyayê Metînî, belengazê bejin û balayêt zerî û esmera birsîyê Azadîyê, sofîyê bê war û mesken gula baxê hemyan (EHMEDÊ NALBEND):

Navê wî bi xo bo me di van herdu malkên xarê nivîsî:

Qebule min tu Ehmed dîn û dunya

Bo xatira vê sufa (Îbinlemînî)

Ehmedê Nalbend li sala 1891-1892 li gundê Bamernê hatye ser dunyayê, li sala 1964 xatira xo ji vê dunyayê xastiye piştî gelek nexosî birîn.

Nalbend xelkê Bajêrê Amêdiyê ye, Bab û bapîrê wî ji kevn da yê li wêrê jiyay ne heta nuke jî (binemala Bagêra) ya navdare li Amêdyê, lê jiber destkurtî û hejariya xo babê wî qesta Bamernê kir û Ehmed li wêrê peyda bû.

Piştî jîyê Nalbendî gehîştîye (14-15) saliyê, babê we dana ber feqatîyê li gundê Bamernê, paşî jî wêrê çû gundê (Mayê) li naf Barwarî jorya û gelek cihên dî.

Piştî xandina xo bi dumahî înay li gundên Çem Seyda û Xişxaşa dest bi melatîyê kir.

Li sala 1920 demê hêzên îngilîzî bi ser devera behdînan da girtî, Ehmedê Nalbend di gel Şêxê mayê çû gundê (Çelê) li Kurdistana Turkyâ, ew huzanê wî li wêrê vahandîn ji hemî huzanê wî bi hêztir û rêk û pêktirin.

Piştî tenahî ketîye devera behdînan, Ehmedê Nalbend carekadî vegerya naf cih û warên xo, çu gundê (Bêduhê) û li wêrê bo mela, jinek jî li wêrê îna, paşî çû gundê (Rîsê) li naf gulyia û deh sala ma li wêrê.

Li sala (1944-1945) Ehmedê Nalbend vegerya Amêdiyê û salekê ma û paşî çû Bamernê dîsan li sala (1957) vegerya Amêdiyê.

Nalbendî jiyana xo hemî bi vî rengê tehil û nexoş burand û li çî ciha akinci nedibû, her salekê du sala da li gundekî di mînît û paşî da çîte gundekê dî, heta sala 1964 li gundî Xişxaşa xo kuştî.

Nalbendî xebateka dîr û dirêj ya kirî di rêka azadiyê û serbestyê da, eve jî parçeka huzana wîye demê axînkê radhêlît ka çewa şevêka reş bi ser gelê Kurd da hat demê dibêjît:

Mixabin bu cihê Kurda

Nihu lê bûye êvarî

Heta evro di xewda man

Bi ser da hat şeva tarî

Cihê mêra cihê şêra

Cihê dîndarî û xêra

Cihê namîs û vavêra

Nihu keftîne bin barî

Berî evro cîhangîr bûn

Melok û Hakim û Mîr bûn

Xudan hukim û çek û şîr bûn

Ji eslê (onsir) ê Arî

Hukim ker bûn gelek sala

Li naf xeyrî xu bûn ala.

ژ فەرھەنگا زمانی کوردی

عێڕیی	کوردی	لاتینی
أقلیم کوردستان	هەرێما کوردستانی	Herêma Kurdistanê
المجلس الوطني الکوردستاني	جەقاتا نیشتمانی کوردستانی	Civata niştimaniya kurdistanê
مجلس الوزراء	جەقاتا وه‌زیران	Civata wezîran
رئيس مجلس الوزراء	سەرۆکی جەقاتا وه‌زیران	Serokê civata wezîran
وزارة الداخلية	وه‌زاره‌تا نافخویی	Wezareta nafxoyî
وزارة المالية	وه‌زاره‌تا دارایی	Wezareta darayî
وزارة التربية	وه‌زاره‌تا په‌روه‌ردی	Wezareta perwerdê
وزارة العدل	وه‌زاره‌تا داد	Wezareta dadê
وزارة الثقافة	وه‌زاره‌تا ره‌وشه‌نبیری	Wezareta rewşenbîrî
وزارة الزراعة والري	وه‌زاره‌تا چاندن و ئاڤدانێ	Wezareta çandin û avdanê
وزارة البلديات والسياحة	وه‌زاره‌تا باژێرقانی و گه‌شت و گوزاری	Wezareta bajêrvanî û geşt û guzarê
وزارة الصناعة والطاقة	وه‌زاره‌تا پێشه‌سازی ووژه	Wezareta pîşesazî û wuze
		Wezareta saxlemiyê

وزارة الإعمار والتنمية	وهزارهتا ئاوه‌دان و گه‌شه‌پێدانی	Wezareta avedan û geşepêdanê
وزارة النقل والمواصلات	وهزارهتا فه‌گوه‌ستن و گه‌هاندنی	Wezareta veguhastin û gehandinê
وزارة الأشغال والإسكان	وهزارهتا کار و ئاکنجیکرنی	Wezareta kar û akincikirnê
وزارة الأوقاف والشؤون الإسلامية	وهزارهتا ئه‌وقاف و کاروباری ئیسلامی	Wezareta ewqaf û karûbarê îslamî
وزارة المساعدات الإنسانية والتعاون	وهزارهتا هاریکاری مروفايه‌تی و هه‌فکاری	Wezareta harîkariyên mirovayetî û hevkarîyê
محافظة	پارێزگه‌ه	Parêzgeh
دائرة	فه‌رمانگه‌ه	Fermangeh
مديرية عامة	رێشه‌به‌ریا گشتی	Rêveberiya giştî
مديرية	رێشه‌به‌ری	Rêveberî
مسؤول	به‌ریرس	Berpirs
مدير	رێشه‌به‌ر	Rêveber
نائب	جێگر	Cêgir
معاون	هاریکار	Harîkar
وكيل	به‌ریکار	Birîkar

لاتینی	کوردی	عربی
Fermanber	فرمانبەر	موظف
Serperştyar	سەریە رشتیار	مشرف
Nivîser	نڤیسەر	کاتب
Çapker	چاپکەر	کاتب طابعة
Hîrbîn	هوبرین	مدقق
Zêrevan	زێره‌فان	مراقب
Rêber	رێبەر	مرشد
Pasewan	پاسه‌وان	حرس
Lêger	لێگەر	مفتش
Seyda (Fêrkar)	سەیدا (فێرکار)	معلم
Xeznedar	خەزنەدار	أمين صندوق
Pîşe	پیشه	مهنة
Endazyar	ئەندازیار	مهندس
Parêzer	پارێزەر	محامي
Nojdar	نوژدار	طبيب
Dartaş	دارتاش	نجار
Birînpêç	برینپێچ	مضمد
Werzişvan	وەرزێشان	رياضي

لاتینی	کوردی	عربی
Nanpêj	نانپێژ	خباز
Cotyar	جوتیار	فلاح
Pale	پاله	عامل
Wênekêş	وینه‌کێش	رسام
Bazirgan	بازرگان	تاجر
Dadwer	دادوهر	حاکم
Wênegir	وینه‌گر	مصور
Zarveker	زارفه‌که‌ر	ممثل
Rojnamevan	روژنامه‌فان	صحفي
Pare guhor	پاره‌گه‌ور	صراف
Gemîvan	گه‌مه‌فان	ملاح
Şofêr	شوفێر	سائق
Firokevan	فروکه‌فان	طیار
Zêringir	زێرینگر	صانع
Boyaxçî	بو‌یاغچی	صباغ
Başnivîs	باش‌نویس	خطاط
Sertiraş	سه‌رتراش	حلاق
Aşvan	ئاشان	طحان

فنان	هونه رمند	Hunermend
سكافي	پنيدوز	Pinîdoz
رسام	نيگار كيش	Nîgarkêş
مساح	پيڤەر	Pîver
ضابط	ئه فسر	Efser
جندي	سەرباز	Serbaz
محاسب	ژمەريار	Jimêryar
محافظ	پارێزگەر	Parêzger
متقاعد	خانه نشين	Xanenişîn
شهادة الجنسية	رهگه زنامه	Regezname
هوية الأحوال المدنية	ناسناما بارى باژىرى	Nasnama barê bajeriyî
شهادة	باوهرنامه	Bawername
كفيل	گهرودار	Gerewdar
كفالة	گهرو	Gerew
جامعة	زانكو	Zanko
كلية	كولژ	Kulîj
مدرسة	قوتابخانه (فێرگهه)	Qutabxane (fêrgeh)
إعدادية	ئامادهی	Amadeyî

متوسطة	نافنجی	Navinci
مدرسة ابتدائية	قوتابخانا سرمه تایی	Qutabxana seretayî
معهد	په پیمانگه	Peymangêh
رياض الأطفال	سافاخانه	Savaxane
حضانه	داینگه	Dayngêh
خزينة	گهنجینه	Gencîne
مستشفى	نەخۆشخانه	Nexoşxane
مركز صحي	بىنگه مە ساخلە مەيى	Bingehê saxlemyê
مصرف	به نك	Benk
مركز الإطفاء	بىنگه مە ئاگروڤه مراندنئى	Bingehê agir vemirandnê
متحف	مۆزەخانە	Mozexane
نادي	يانە	Yane
رياضة	وهرزىش	Werziş
طبع	چاپ	Çap
هوية	ناسنامه	Nasname
استعلامات	پىرگه	Pirisgeh
منهج	پروگرام	Pirogram
حائوت	فروشهگه	Firoşgeh

إدارة	کارگیزی	Kargêrî
عقوبة	سزا	Siza
بطاقة دعوة	داخلازنامه	Daxazname
استمارة	فورم	Forim
تعهد	سۆزدان	Sozdan
بطاقة	کارت	Kart
برقية	برووسکه	Birûske
قائمة	لیسته	Lîste
معاملة	مامله	Mamile
سجل	تۆمار	Tomar
جدول	خشته	Xişte
مرض	نەخۆشی	Nexoşî
وباء	پەژى	Pejî
جرعة	قوچ	Qurç
كأبة	پۆسیدی	Posîdeyî
صرع	تەپ	Tep
السل	ئەشازراف	Eşazirav
مرض السرطان	پەنجەشیر	Penceşêr

طاعون	كولارەش	Kulareş
حصبة	سۆرك	Sorik
حموضة	بەرسۆز	Bersoj
الجدري	خورېك	Xurík
مختبر	تاقېگەھ	Taqîgeh
اختبار	تاقېكرن	Taqîkirin
الوقاية	پاراستن	Parastin
فريق	تېم	Tîm
ملعب	يارېگەھ	Yarîgeh
لعبة	يارى	Yarî
شوط	گېم	Gêm
كرة القدم	تەپا پەيى	Tepa pêy
كرة الطائرة	فول بۆل	Folîbol
كرة السلة	باسكت بۆل	Baskit bol
كمال الأجسام	لەش جوانى	Leş ciwanî
مصارعة	خولفەدانك	Xulêdank
ساحة	مەيدان	Meydan
سياج	پەرژان	Perjan

اتفاق	رينكهفتن	Rêkeftin
اثبات	سه لماندن	Selmandin
اجتماع	كۆمبۈۈن	Kombûn
آهزة	نامير	Amîr
إجازة	دهستۈۈرى	Destûrî
إحصاء	سرژمەرى	Serjimêrî
احتياط	يەدەك	Yedek
احتفال	ناھەنگ	Aheng
إخلاص	دلسۆزى	Dilsozî
استعداد	بەرھەقى	Berhevî
استمرار	بەردەوامى	Berdewamî
أساس	بەنات	Binyat
أزمة	گرفتارى	Girftarî
استقالة	دەست ژكار كەشان	Dest ji kar kêşan
استنساخ	كۆيى كرن	Kopî kirin
اشتراك	ھەۋپىشكى	Hevpişkî
أصيل	رەسەن	Resen
إضافة	زەدەبار	Zêdebar

اطمئنان	پشت راستی	Piştrastî
إعلان	ناگه‌مداری	Agehdarî
إعلام	راگه‌هاندن	Ragehandin
إعمار	نافه‌دانگرن	Avedankirin
إعصار	بارو‌فه	Barove
راهبة	ره‌به‌ن	Reben
أرمل	به‌ژن	Bêjin
أرملة	به‌ژن	Bîjin
اصل	نه‌ژاد	Nejad
إطاعة	گوهمداری	Guhdarî
إصرار	رژدی	Rijdî
اقتراح	پیشنیار	Pêşniyar
انتخابات	هه‌لیژارتن	Helbijartin
إنتاج	به‌ره‌م	Berhem
انشقاق	دوبه‌ره‌کی	Duberkî
اكتشاف	فه‌دیتن	Veditin
التزام	په‌نگیری	Pêgîrî
إلغاء	هه‌لوه‌شاندن	Helweşandin

عربي	کوردی	لاتینی
اهتمام	پوویته دان	Pûtedan
إهمال	خه ساری	Xemsarî
ادب	توره	Tore
أمة	نه ته وه	Netewe
أمية	نه خویندهواری	Nexûndewarî
اعتیادي	ئاسایی	Asayî
أمن	ته ناهی	Tenahî
برنامج	به رنامه	Bername
بطالة	بی کاری	Bêkarî
بلاغة	رهوانبجژی	Rewanbêjî
بيئة	ژینگه ه	Jîngeh
بشرى	مزگینی	Mizgînî
تأیید	لاپه نگیری	Layengîrî
تأمين	دابهنگرن	Dabînkirin
تأثیر	کارتینکرن	Kartêkirin
تبرع	بهش	Bêş
تبدیل	گۆهورین	Guhorîn
تجربة	سه رهوور	Serbûr

لاتینی	کوردی	عربی
Nexşe kêşan	نەخشە کێشان	تخطيط
Nîxşe danan	نەخشە دانان	تصميم
Nûjenkirin	نوێژەنکردن	ترميم
Xoşbêrî	خوشبەری	تر فیهی
Xemlandin	خە ملاندن	تر یین
Kelepor	کە لە پۆر	تراث
Pêkînan	پێک ئێنان	تشکیل
Cûnkirin	جووین کردن	تصنيف
Damezrandin	دامە زراندن	تعیین
Serederî	سەر دەری	تعامل
Lidîfçûn	لەدوێف چوون	تعقيب
Fêrkirna bi zûrî	فێرکردنا ب زووری	تعليم الزامي
Ravekirin	رافە کردن	تفسير
Raport	راپۆرت	تقرير
Bijarekirin	بێژارە کردن	تنقيح
Hevrikî	هە فێرکی	تنافس
Gefkirin	گە فێکردن	تهديد
Dagêran	داگیران	تنازل

لاتینی کوردی عربي

ثروة	سامان	Saman
ثقافة	رهوشه نهبرى	Rewşenbîrî
ثقة	باوهرى	Bawerî
ثمين	بهادار	Bihadar
جائزة	خهلات	Xelat
جالية	رهفهند	Revend
جراح	نشته رگهه	Nişterger
جزية	خوويك	Xûk
جملة	رسته	Riste
جواب	به رسف	Bersiv
جنس	توخم (نفس)	Tuxim (nifş)
جيل	به ره باب	Berebab
حالة	سه رو بهه	Serûber
حالا	دهمل دهست	Demildest
حافز	هاندهر	Hander
حاصل	ئه انجام	Encam
حاجة	هه وجهه يى	Hewceyî
حدث	روويدان	Rûydan

لاتینی	کوردی	عربی
Tuxîb	توخب	حدود
Dilsoz	دلسۆز	وفي
Dûrpêç	دوورپنج	حصار
Aheng	ناهنگ	حفلة
Maf	ماف	حق
Rastî	راستی	حقیقة
Hevpeyman	هه‌به‌یمان	حلف
Şareza	شارەزا	خبیر
Metirs î	مه‌تۆسی	خطر
Şaşî	شاشی	خطا
Xizmetkarî	خزمه‌تکاری	خدمة
Xapandin	خاپاندن	خدعة
Piropaginde	پروپاگنده	دعاية
Girov	گروڤ	دلیل
Piştewanî	پشته‌فانی	دعم
Bîrewerî	بهره‌موری	ذکری
Hevbend	هه‌به‌بند	رابطة
Mûçe	مووچه	راتب

عربي	کوردي	لاتيني
رعاية	چاڤدیری	Çavdêrî
رحلة	وه غهر	Wexer
رطوبة	شه	Şih
زيارة	سهره دان	Seredan
زلزال (هزة أرضية)	بهیقه له رز	Bîvelerz
ساعة	ده مژمهر	Demjimêr
سحر	سهره به ندى	Sêrebendî
ساحر	سهره به ند	Sêrebend
سراب	له پلان	Leylan
سكان	ئاكنجى	Akincî
مخفي (سري)	نه به نى	Nepenî
سيول	لنهر	Lêser
شعب	ملله ت	Millet
شكاية	گازنده	Gazinde
شعلة	خه تير	Xetîr
شمعة	مومك	Momik
صلاحية	ده سهه لاتی	Deshelatî
صياغة	داریتۆن	Darêjtin

لاتینی	کوردی	عربی
Dermanxane	دەرمانخانە	صيدلية
Xûk	خوێك	ضريبة
Mezar	مەزار	ضريح
Ol	ئۆل	طائفة
Seqa	سەقا	طقس
Wuze	ووزە	طاقة
Diyarde	دیاردە	ظاهرة
Sitem	سێتم	ظلم
Zana	زانا	عالم
Xêzan	خەزان	عائلة
Gileyê	گلهیی	عتاب
Lêborîn	لەبۆرین	عفو
Daxazname	داخازنامە	عريضة
Serdem	سەردەم	عصر
Endam	ئەندام	عضو
Zevlek	زەفڵەك	عضلة
Bêhin vedan	بەهین فەدان	عطلة
Peywendî (havlî)	پەيوەندى (هافلى)	علاقة

عمید	راگر	Ragir
علامة	نیشان	Nîşan
عناد	رکی	Rikî
عادات	تہتال	Tîtal
غریب	ہافی	Havî
فائدة	مفا	Mifa
فجاءة	نیشکۂ	Nişkêve
فرصة	دہلیفہ	Delîve
فیضان	لہفان	Lêfan
قاضی	دادوہر	Dadwer
قافلة	کاروان	Karwan
قطاع	کھرت	Kert
قرار	بیرار	Biryar
قاموس	فرہہنگ	Ferheng
كارثة	کارسات	Karesat
کلمة	پہیف	Peyv
مالیة	دارایی	Darayî
مبادرة	دہست پشخہری	Destpêşxerî

لاتینی کوردی هیرسی

هه‌فرکی	هه‌فرکی	Hevrikî
هه‌لکه‌فت	هه‌لکه‌فت	Helkeft
هه‌ف کویف	هه‌ف کویف	Hevkîf
هه‌روه	هه‌روه	Herwe
جفاک	جفاک	Civak
پینکۆل	پینکۆل	Pêkol
درامه‌ت	درامه‌ت	Diramet
سهرینچی	سهرینچی	Serpêçî
په‌یامنهر	په‌یامنهر	Peyamnêr
قوناغ	قوناغ	Qonax
سنیله	سنیله	Sinêle
شیره‌تکار	شیره‌تکار	Şîretkar
شانۆ	شانۆ	Şano
پروژه	پروژه	Piroje
چاره‌نغیس	چاره‌نغیس	Çarenivîs
زاراڤ	زاراڤ	Zarav
پارزینینگه‌ه	پارزینینگه‌ه	Parzinîngeh
پشت راست	پشت راست	Piştrast

مظاهرة	خونشادان	Xonîşadan
معمل	کارگاه	Kargeh
معيشة	ژمار	Jiyar
معجزة	حنیری	Hinêrî
معلومات	پیزانین	Pêzanîn
ممنوع	قدهغه (بهره‌بند)	Qedexe (berbend)
امارة	میرگاه	Mîrgeh
مندوب	نووبندر	Nûner
مهمل	خه‌سار	Xemsar
موقف	هه‌لوپست	Helwîst
مهاجر	مشه‌ختی	Mişextî
مشكلة	نارینه	Arêşe
مساحة	رووبهر	Rûber
مسطرة	راسته	Raste
مقطعة	قه‌لهم تراش	Qelemtiraş
نتیجة	نه‌نجام	Encam
نداء	بانگه‌وازی	Bangewazî
نسبة	رێژه	Rêje

نشرة	به لافوك	Belavok
نشاط	چه لهنگی	Çelengî
نفی	مانده لکر	Mandelkir
نقود	دراڤ	Dirav
خارطة	نه خشه	Nexşe
نموذج	نموونه	Nimûne
نکسة	خوپان	Xopan
نمو	وهرار	Werar
هندسة	نه ندازه	Endaze
هجرة	مشه خلتیوون	Mişextbûn
هواية	نارغزوو	Arezû
واجب	نهرک	Erk
وخيم	زياندر	ziyander

ژبـــــــدهر

1- میر جهلادته بهدرخان

2) Elîf u Bêya Kurdî seyda (Osman Sebrî)

Şam 17- 10 - 1954.

3) Nûsînî Kurdî be Latînî (Cemal Nebez) Bexda 1957.

4) Fêrbûna zimanê Kurdî bi Latînî. daner (Muqedem
Eziz Akreyî) çapxana Kurdistanê 10 - 9 - 1967.

5) Alfabê (M. Emîn Bozarslan) 27 - 3 - 1968.

6) ئهلف و بىنى كوردى وینهدار بهتیبى لاتینى بهزاراوهكانى (سۆرانى،

بادینى، فەیلی، ههورامى) یا ناقداری کورد (گیوی موکریانى)

چاپخانا کوردستان -ههولێر- 1972 ی بوونی.

7) Gulsitana ziman (Sîyamend İbrahim) 12-12-

1989.

8- هۆزانغانیت کورد دانانا (صادق بهاء الدین ئامیدی)

9- ریزمانا کوردی دانانا (صادق بهاء الدین ئامیدی)

10- فرههنگا فرهمانبهرا (عبدالستار فتاح حسن)

11- زمانى من (پارچا دویى) دانانا (هايدار دلژهن)

کورتيهك ژ ژيانا ريځكيش ټاميدى

ټادارا 1956 ل هافينگهها سيلافى

(ټاميدى) ى ژ دايك بويه.

خاندنا خو يا سهرهتايى ل ټاميدى بويه

سهرى

خاندنا نافنجى ل دهوك ى ب دوماهى ټينايه

سالا 1978 بو ټيکه مين جار دبېته ماموستا

ل خاندنگهها ټيکه مالا بهروارى بالا.

پشتى سه هلدانا پيروز 1991 دگهل کوچبه ريا مليونى قهستا کوردستانا

ترکيا دکه تن (ژ کوچکى دچيته د ته نيرى دا).

سالا 1992 دگهل دهستپيکرنا ټيله فزيونا خه بات ل دهوکى دبېته

خزمه تکارى جه ماوه رى، پروگرامى که له پورى کوردى ټاماده و پيشکيش

دکه تن ههفتيى جاره کى.

سالا 1993 قهستا دهرفه ى وهلاتى دکه تن ژ بو چاره سه يى.

1994 شيا دگه ل هندهك هه ڤاليت كورد په ره كومه لا هه وار ل هوله ندا
دانبتن، ژ بو خزمه تا ته خا هه ژار ژ شاگرده و خيزانيت شهيد و
نه نفا لكريا و خزمه تا سه قه تا و هه تا نو كه يي به رده وامه .
نو كه ماموستايه ل خاندنگه ها مالتا ژووري و ديسا كار كره ل راديو دهنگي
كوردستان و تيله فزيونا كوردستان ل پاڅيري دهوكي .

ژ به ره مېټ رېکيش نامېدی

- لیږه نامه (قهفته کا هوزانا) سالا 1985
- شه ورشه (ژيان و هوزانين قههیل نامېدی) سالا 1999
- فېرکړنا کوردی ب تېپېن لاتیني سالا 2000 (چاپا ټيکي)
- ته حسين تاها هونه رمنه ند و کورد په وره 2004

سوپاسيه ڪا ڙڊل ٻڙ ڦاڻ هه ڦالين خوشتفي

دكتور فاضل عمر
دكتور عبدالله ياسين
حكيم تيلي
نازدار احمد جزيري
بيار جميل محمد امين

ناڤه پروك

بهره پر	بابهت
3	گوتهنكا فهر
6	به راهی
12	په یفهك
14	زمان تېگه هشتنه و تېگه هشتن زمانه
16	دیاری
17	زمان چ په؟
20	نهلف و بی یا کوردی
35	ریزمانا کوردی
37	په یف
40	برگه
41	کار
43	هه فوك — رسته
44	ناؤ
45	جوړیت نانا ژلایی رامانی فه
47	جوړیت نانا ژلایی رهگه زی فه
48	جوړیت نانا ژلایی پینکها تنی فه

49	هۆچی تېپىن لاتىنى دھەرن
53	هەلبەت پىشكەتتا زمانى
57	تېپ
62	Hînl zimanî xwe bibim
63	Dîrokq tîpan
65	Cihê bikaranîna tîpên mezin
66	Alfebeyên ku Kurdî kar tînin
68	Tabloya alfebeyên ku Kurdî kar tînin
69	Zaravayên Kurdî
70	TÎPÊT LATÎNÎ
103	راهنان
110	GOTINÊN MEZINA
115	سالناما كوردى
116	Ey reqîb
117	Torê Kurdî
126	ژ فەرھەنگا زمانى كوردى
146	ژىندەر
147	كورتبەك ژ ژيانا ريكيش نامىدى
149	ژ بەرھەمىت ريكيش نامىدى
160	سۆياسى

